

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра економіки та підприємництва ім. проф. І. М. Брюховецького

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь – «Магістр»

**на тему: Підвищення ефективності формування та використання
виробничого потенціалу аграрного підприємства**

Виконала:

студентка спеціальності
051 «Економіка» ОП Економіка підприємства
Микитенко Марія Євгенівна

Керівник:

Башлай Сергій Вікторович
к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
ім. проф. І. М. Брюховецького

Суми – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	8
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДУ, ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДП «ДГІСГ ПІВНІЧНОГО СХОДУ НААН УКРАЇНИ»	20
2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України»	20
2.2 Аналіз стану формування виробничої бази господарства	29
2.3 Дослідження ефективності реалізації та відновлення виробничого потенціалу аграрного підприємства.....	35
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	42
3.1 Концептуальні засади створення умов для більш ефективного формування та реалізації виробничого потенціалу господарства..	42
3.2 Формування складових проекту розвитку діяльності ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України» шляхом модернізації виробничої бази господарювання	49
3.3 Визначення ефективності реалізації виробничого потенціалу агropідприємства в нових умовах діяльності	55
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Сучасне аграрне виробництво дедалі більше вимагає до себе економічно обґрунтованих підходів, які можуть призвести до підвищення ефективності виробництва. Особлива роль при цьому має бути відведена забезпеченню раціональної взаємодії всіх факторів виробництва шляхом використання науково-обґрунтованих методів ведення сільськогосподарського виробництва.

Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу набуває особливої значущості, оскільки дозволяє істотно підвищити рівень використання ресурсів, отже, і ефективність функціонування сільського господарства.

У зв'язку з цим дослідження категорії виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій – складне та актуальне завдання, вирішення якого необхідне як для оцінки потенційних можливостей аграрного виробництва, так і для встановлення резервів зростання обсягу виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок оптимального залучення факторів виробництва.

Для успішного розвитку організації у ринкових умовах необхідно мати надійну методику оцінки результатів господарської діяльності сільськогосподарських організацій у порівнянні з потенційними можливостями їх виробничих потужностей та самого ринку. У зв'язку з цим актуальне питання, пов'язане з підбором методів оцінки виробничого потенціалу організацій, що дозволяють провести оцінку потенційних можливостей виробництва сільськогосподарської продукції на основі виявлення резервів зростання виробничого потенціалу та забезпечення ефективності діяльності.

З цієї точки зору дослідження теоретико-методологічних засад з питань формування, оцінки та визначення ефективності реалізації виробничого потенціалу дозволяє обґрунтувати пріоритетні напрямки розвитку сільськогосподарського виробництва та є надзвичайно актуальним.

Питанням формування, оцінки виробничого потенціалу та ефективності його використання, у тому числі в аграрному секторі економіки, присвятили свої роботи

Талах Т. А., Карась Ю. В., Гнат'єва Т. М., Лівінський Т. М., Амосов О. Ю., Арєф'єва О. В., Рзаєва Т. Г., Римарчук Р. В., Воронкова А. Е., Бова Т. В., Бойківська Г. М., Гаєвська Л. М., Захаренко М. М., Круш П. В., Левченко Ю. Г., Ратушняк Ю.Ю., Горяча О. Л., Олійник Т. І., Косенко А. О., Руденко С. В., Федонін О. С., Рєпіна І. М., Башлай С. В., Стрельнік О. А. та інші.

Не зважаючи, на велику кількість досліджень з питань оцінки виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій, в даний час немає єдності у визначенні величини виробничого потенціалу. Крім того більшість досліджень зводяться лише до оцінки виробничого потенціалу, і не спрямовані на виявлення елементів, що лімітують його, стримують розвиток сільськогосподарського виробництва та оцінку резервів зростання виробничого потенціалу. Недостатня вивченість із низки вищезгаданих питань зумовлює вибір теми кваліфікаційного дослідження, визначає цілі та завдання.

Метою дослідження є дослідження теоретичних питань та розробка практичних рекомендацій щодо оцінки, прогнозування, удосконалення формування та регулювання виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій, що забезпечують їх сталий розвиток на основі комплексної оптимізаційної взаємодії його елементів.

Для досягнення поставленої мети було поставлено та вирішено такі завдання:

- досліджено теоретико-методологічні засади формування та визначення ефективності реалізації виробничого потенціалу аграрного підприємства;
- проведено організаційно-економічну характеристику господарства;
- досліджено застосовувані на практиці методичні підходи оцінки виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій з виділенням їх переваг та недоліків;
- описано склад та джерела формування ресурсів агропідприємства;
- проведено аналіз стану формування виробничої бази досліджуваного підприємства;

- проведено оцінку ефективності використання та відтворення виробничого потенціалу;
- виявлено резерви відтворення виробничого потенціалу агропідприємства;
- визначено та обґрунтовано заходи з підвищення ефективності реалізації виробничого потенціалу агроформування;
- проаналізовано концептуальні засади створення умов для більш ефективного формування та реалізації виробничого потенціалу господарства;
- здійснено загальне обґрунтування складових проекту розвитку діяльності ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України» на засадах модернізації виробничої бази господарювання;
- визначено ефективності реалізації виробничого потенціалу агропідприємства в нових умовах діяльності.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що реалізуються аграрним підприємством – ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України» у процесі діяльності, пов'язаної, в першу чергу, з формуванням та реалізацією (відтворенням) його виробничого потенціалу

Предмет дослідження є сукупність теоретичних та практичних питань формування, оцінки та ефективності використання виробничого потенціалу аграрного підприємства та виявлення на її основі резервів зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

Теоретична та практична значимість результатів дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів кваліфікаційної роботи для подальшого поглиблення як теоретичних досліджень, так і для вирішення конкретно-практичних завдань спеціалістами сільськогосподарських організацій, органів управління сільського господарства при визначенні величини виробничого потенціалу та виявленні резервів зростання сільськогосподарського виробництва.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

- на основі авторської систематизації визначень виробничого потенціалу за підходами, що відрізняються глибиною уявлення, уточнено сутність виробничого

потенціалу з виділенням основних його елементів; розширено визначення виробничого потенціалу з урахуванням основних визначальних його властивостей, таких як єдність, збалансованість та взаємозв'язок.

- систематизовано підходи до оцінки виробничого потенціалу підприємства, виявлено їх переваги та недоліки, обґрунтовано та застосовано авторський підхід у вигляді комбінованого методу оцінки, що характеризується комплексністю та враховує взаємозв'язок та взаємозалежність елементів виробничого потенціалу;

- проведено систематизацію показників ефективності використання елементів виробничого потенціалу, на основі якої, виділено підходи, що відрізняються кількісними та якісними складовими, що впливають на повноту оцінки ефективності використання елементів виробничого потенціалу.

Підготовка результатів магістерського наукового дослідження здійснювалася на методичній основі, яку склала сукупність методів наукового пізнання.

Зокрема при виконанні кваліфікаційної роботи було використано системний метод – для декомпозиції виробничої бази підприємства та виробничого потенціалу аграрного підприємства, а також побудови загального алгоритму дослідження.

Методом узагальнення був досліджений генезис та обраний підхід до трактування поняття «виробничий потенціал аграрного підприємства».

Результати аналізу та синтезу сприяли визначенню чинників і закономірностей їхнього впливу на формування виробничого потенціалу агроформування. Інструменти абстрактно-логічного методу були застосовні для теоретичного узагальнення висновків та аналізу результатів дослідження.

Інформаційну базу дослідження виконання кваліфікаційної роботи магістра склали: закони та інші нормативно-правові акти України; наукові праці вітчизняних та закордонних вчених (публікації у вітчизняних та іноземних фахових періодичних виданнях, збірниках наукових праць), офіційна інформація урядового Web-порталу Міністерства аграрної політики та продовольства України і статистичні дані Державної служби статистики України; дані статистичної та фінансової звітності ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України»; довідникова

інформація з офіційних електронних (інтернет) джерел, а також авторські напрацювання за темою дослідження.

Окремі положення кваліфікаційної роботи доповідалися авторкою на VI-й Міжнародної науково-практичної конференції «Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору» (м. Полтава, 21 березня 2023 року) та науково-практичній конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (м. Суми, 25-28 квітня 2023 року), а також були опубліковані у збірниках матеріалів зазначених конференцій.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 28 найменувань та додатків.

Основний текст викладений на 65 сторінках комп'ютерного тексту, робота містить 16 таблиць, 4 рисунки і 7 додатків, в яких розміщена фінансово-економічна звітність ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Однією з необхідних методологічних передумов пошуку шляхів для виведення українського аграрного сектору економіки з кризи є теоретичне опрацювання всіх питань пов'язаних з діяльністю аграрних підприємств, зокрема розкриття сутності та змісту формування та реалізації їхнього виробничого потенціалу.

Знання якісних та кількісних характеристик, економічно доцільних умов формування виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій дозволяє їх керівникам приймати основні управлінські рішення та ефективно вести сільськогосподарське виробництво. Це зумовлює необхідність визначення виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій та виконання оцінки його використання [1].

У науковій літературі наводяться різні визначення виробничого потенціалу та підходи до його встановлення.

На думку В.Г. Андрійчука, виробничий потенціал підприємства – це «...сукупність органічно взаємопов'язаних ресурсів сільськогосподарського виробництва, що дозволяють досягти за заданих умов об'єктивно-обумовленого рівня господарських результатів» [2].

Також вчений підкреслює, що поняття виробничого потенціалу не є тотожним здатності підприємства виробляти певний обсяг валової продукції, пояснюючи це тим, що той самий її обсяг можна зробити при меншому виробничому потенціалі, але кращому його використанні і, навпаки, при більшому потенціалі, але нераціональному його використанні.

Науковець Ю. В. Василенко визначає виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства як його здатність виробляти

сільськогосподарську продукцію, яка залежить від якості та співвідношення трудових, матеріальних та природних ресурсів, а також від рівня їх використання, що визначається об'єктивними умовами функціонування господарства, зокрема напрямом спеціалізації [3].

Автор В. А. Свободін зазначає, що виробничий потенціал сільськогосподарського виробництва та рівень його інтенсивності характеризуються як сукупність технологічно збалансованих ресурсів, за допомогою яких можна виробляти певний обсяг продукції, тобто конкретному виробничому потенціалу відповідає нормативний рівень виробничо-технологічної ефективності (виробничої потужності) [4].

Згідно з визначенням, запропонованим П. В. Лещиловським, виробничий потенціал агропромислового комплексу – це економічна категорія, що виражає системну характеристику продуктивних сил як сукупності різних комбінацій виробничих ресурсів: земельних, капіталу (у вигляді основних та оборотних фондів) та трудових ресурсів. Залежно від наявності якісного складу та збалансованості перелічених вище виробничих ресурсів у процесі їх взаємодії реалізується сукупна здатність виробляти певні види продукції в різних обсягах і визначається величина виробничого потенціалу конкретного господарства [5].

Наступна авторка Д. Письмова вважає, що продуктивні сили сільського господарства, об'єднані організаційно-технологічними зв'язками, утворюють виробничий потенціал галузі [6].

Виробничий потенціал – це сукупність органічно взаємопов'язаних ресурсів сільськогосподарського виробництва, що дозволяють досягати, за умов об'єктивно обумовленого рівня господарських результатів [7].

Як економічна категорія виробничий потенціал – це можливий обсяг виробництва продукції та доходу за певних соціально-економічних та природно-кліматичних умов [8].

Виробничий потенціал відбиває можливості сфери матеріального виробництва народного господарства, її здатність вирішувати комплексні завдання з виробництва різноманітної високоякісної продукції з метою підйому

матеріального та культурного рівня життя, підвищення обороноздатності країни. Виробничий потенціал відображає максимально можливу здатність сфери матеріального виробництва щодо виконання робіт на основі збалансованого та гармонійного розвитку всіх його елементів, повного та найкращого використання всіх видів ресурсів [9].

Таким чином, однозначного визначення виробничого потенціалу в економічній літературі наразі немає, різні вчені-економісти формулюють його по-різному. У більшості випадків його представляють як просту сукупність наявних у підприємства трудових, матеріальних та земельних ресурсів, тобто ототожнюють поняття ресурсного та виробничого потенціалу. Незважаючи на різноманітність інтерпретацій поняття, що розглядається, можна виділити ряд підходів до його визначення.

При першому підході до визначення виробничого потенціалу авторами пропонується лише його склад, а саме це ресурсний підхід який визначає виробничий потенціал як сукупність збалансованих ресурсів, що дозволяє досягти нормативного обсягу продукції.

Відповідно до другого підходу трактування виробничого потенціалу визначає його складові та вказує на їх взаємозв'язок і взаємозалежність, а саме це нормативний підхід, за яким виробничий потенціал – це нормативні можливості виробництва чи досягнення іншого економічного результату.

Відповідно до третього підходу під виробничим потенціалом автори розуміють можливість організації випуску продукції залежно від величини ресурсів, задіяних в сільськогосподарському виробництві, а саме це кількісний підхід, що ґрунтується на характеристиці потенціалу галузі як сукупності продуктивних сил сільського господарства .

На основі систематизації визначень виробничого потенціалу за підходами, варто розширити його визначення з урахуванням основних та визначальних властивостей, таких як єдність, збалансованість та взаємозв'язок.

Під виробничим потенціалом сільськогосподарської організації слід розуміти можливість організації з випуску сільськогосподарської продукції у

певних природно-економічних умовах, яка залежить від єдності, збалансованості, взаємозв'язку її матеріально-технічних, трудових та земельних ресурсів, а також від рівня їх віддачі та ефективності використання за допомогою задіяння інтелектуального капіталу

Виходячи з проведеного аналізу складу виробничого потенціалу нами виділено: земля, трудові ресурси, засоби виробництва (основні та оборотні кошти) та інтелектуальний капітал у сільському господарстві як найважливіші елементи виробничого потенціалу, що становлять його основу, а єдність, збалансованість, взаємозв'язок, рівень та ефективність використання кожного окремого елемента та їх сукупності характеризують виробничий потенціал в цілому.

Вивчивши думки різних учених та з огляду на особливості сільськогосподарського виробництва, пропонується авторську схему складових виробничого потенціалу сільськогосподарського виробництва (рис. 1.1).

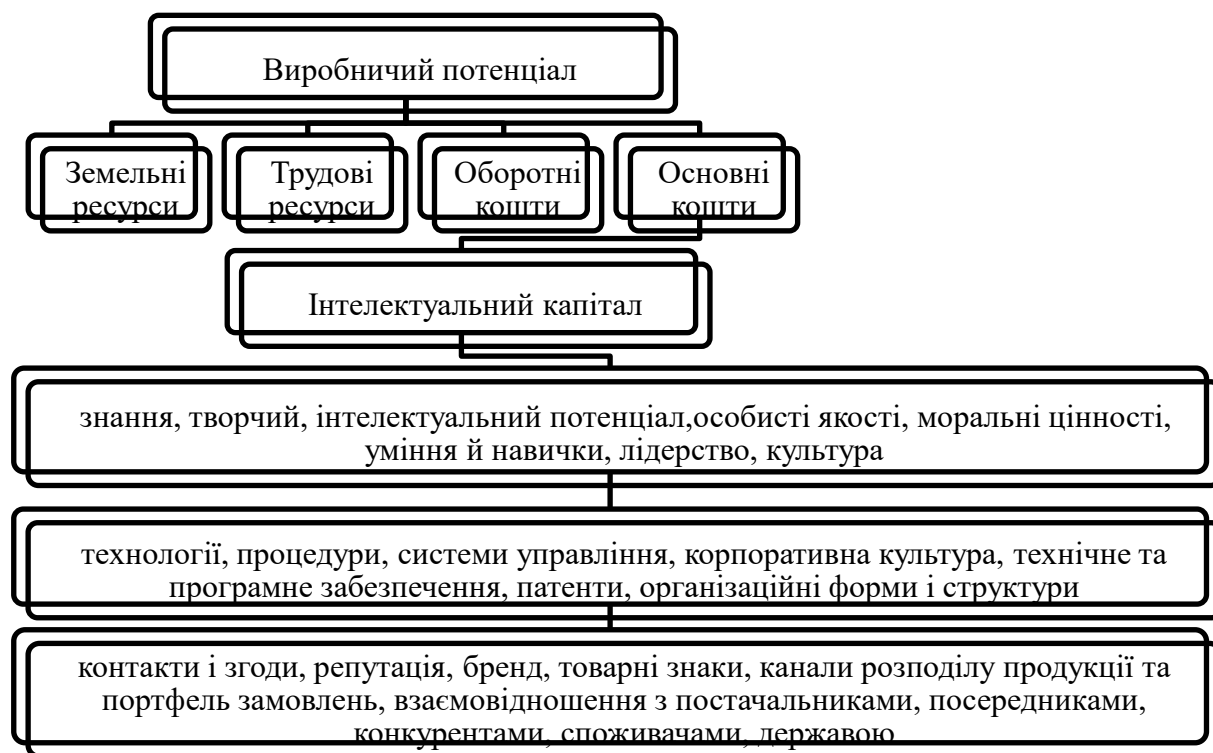


Рисунок 1.1 – Складові виробничого потенціалу аграрного підприємства

Джерело: сформовано авторкою на основі [13]

Складний структурно-компонентний склад виробничого потенціалу та особлива важливість обліку взаємозв'язку його елементів вимагають розробки методів оцінки та обліку якісно різнорідних ресурсів для встановлення їх результативної величини за будь-яких співвідношень структурних елементів (ресурсів).

При розрахунку виробничого потенціалу найбільшого поширення набули три варіанти:

- 1) лінійні оптимізаційні моделі;
- 2) зважене підсумовування абсолютних чи відносних значень ресурсів;
- 3) апарат виробничих функцій [10].

Кожен з них має певні переваги та недоліки.

1. Методи лінійної оптимізації хороші тим, що найбільш докладно відображають виробництво кожного виду продукції, враховують балансові ув'язки між ресурсами, дають максимально можливий рівень виробництва на наявних або запланованих ресурсах, не прив'язані до існуючої спеціалізації, а також дозволяють визначити найкращу структуру виробництва.

Основні недоліки: великі похибки через невідповідність лінійних моделей реальним нелінійним залежностям; крім того, в моделях не відображено синергічний ефект від взаємодії факторів, коли, наприклад, продуктивність праці одного того ж працівника на кращих землях зростає, а на гірших – знижується; неможливість здійснення оперативних розрахунків силами працівників, тобто складність другої частини методики (безпосередній розрахунок розміру виробничого потенціалу) [11].

2. Методи виваженого підсумовування відносних чи абсолютних ресурсів. В основу цієї методики закладено принцип урахування ступеня впливу кожного ресурсу на результат, тобто проводиться не просто комплексна оцінка ресурсів, а оцінка ресурсних можливостей виробництва продукції. Отримані результати внаслідок цього підходу страждають певними недоліками, що призводить до нестабільності результатів за подібними сукупностями об'єктів і знижує його практичне значення. Як правило, ваги вибирають без належного обґрунтування,

лише на підставі емпіричних міркувань. Більше того, як ваги приймають коефіцієнти детермінації, множинної регресії, еластичності, але ніде не наводяться докази на користь вибору того чи іншого типу коефіцієнтів [12].

Усе це характеризує виробничий потенціал із великими похибками.

3. Використання апарату виробничих функцій обумовлено тим, що будучи не зведеними один до одного під час підсумовування, різні витрати та ресурси є рівноправними об'єктивними факторами суспільного виробництва і в такій якості всі вони можуть і повинні бути одночасно введені у виробничі функції. По суті при обчисленні результативного показника виробничих функцій для конкретних значень різних ресурсів і витрат вони порівнюються через ту продукцію, яка теоретично може бути отримана за даних ресурсів і витрат. І тим, що й виробнича функція правильно побудована, точно відбиває ступінь впливу кожного виду ресурсу чи витрат за виробництво продукції. Серед економістів дуже багато прихильників використання даного методу, які як основна перевага даного методу виділяють те, що: в даний час, з безлічі розроблених в економічній літературі методик визначення виробничого потенціалу, найбільшого значення набули ті методики обчислення потенціалу, які ставлять його в пропорційну залежність за тими чи іншими способами сумованих трудових, земельних та матеріальних ресурсів [13].

Проте оцінка виробничого потенціалу, з погляду, має відбивати потенційний результат взаємодії всіх його компонентів, до яких необхідно включити основні виробничі фонди, робочої сили, природні ресурси. Адже в процесі виробничої діяльності господарств використовуються три основні ресурси, які є основою виробничого потенціалу: земля, основні фонди та трудові витрати.

Разом з тим, у низці методик обчислення виробничого потенціалу не відображається ефект взаємодії між факторами у їхньому впливі на врожайність та інші показники. Залишається поза врахуванням структура ресурсів, при обчисленні потенціалу зазвичай не враховується виробничий напрямок підприємств. Не зважати на вплив виробничого напряму підприємства, структури посівів, співвідношення між галузями на величину потенціалу не можна. При

різному поєднанні галузей може бути більший чи менший збіг термінів проведення різних польових робіт, більший чи менший їхній сумарний обсяг. Кожен вид робіт, при однаковій масі ресурсів повинен виконуватися за більш менш тривалий відрізок часу, приводячи до відмінностей і в урожайності кожної культури, і в загальному, кінцевому результаті. Для вимірювання потенціалу підприємства та для вирішення завдань, результат яких залежить від потенціалу, необхідно застосовувати математичне програмування. Застосування математичного програмування дає змогу чисельно висловити комплексну оцінку ресурсів через максимальний обсяг валової продукції, використовувати результати розподілу капітальних вкладень між сільськогосподарськими об'єктами; величина потенціалу тісно пов'язана із комплексною оцінкою ресурсів. Величину виробничого потенціалу рекомендується визначати лише за комплексному охопленні всіх видів ресурсів з урахуванням різного ступеня впливу кожного їх виробництва продукції. Застосування математичного програмування дає змогу чисельно висловити комплексну оцінку ресурсів через максимальний обсяг валової продукції, використовувати результати розподілу капітальних вкладень між сільськогосподарськими об'єктами; величина потенціалу тісно пов'язана із комплексною оцінкою ресурсів [14].

Величину виробничого потенціалу рекомендується визначати лише за комплексному охопленні всіх видів ресурсів з урахуванням різного ступеня впливу кожного їх виробництва продукції. Застосування математичного програмування дає змогу чисельно висловити комплексну оцінку ресурсів через максимальний обсяг валової продукції, використовувати результати розподілу капітальних вкладень між сільськогосподарськими об'єктами; величина потенціалу тісно пов'язана із комплексною оцінкою ресурсів. Величину виробничого потенціалу рекомендується визначати лише за комплексному охопленні всіх видів ресурсів з урахуванням різного ступеня впливу кожного їх виробництва продукції [15]. Вивчення теоретико-методичних основ оцінки виробничого потенціалу дозволяє зробити висновок, що єдиної апробованої методики розрахунку виробничого потенціалу поки що не існує. Для визначення рівня використовуються різні

приватні способи. Потенціал сільськогосподарських підприємств зазвичай виражають у відносних чи абсолютних величинах. У разі його розраховують у одиницях однієї з виробничих ресурсів [16].

Оцінка можливостей аграрних підприємств за ресурсами за основними виробничими показниками характеризує його виробничий потенціал. З метою всебічної оцінки використання виробничого потенціалу, на наш погляд, необхідно враховувати не лише валову продукцію, а й валовий дохід, прибуток та низку інших економічних показників. При оцінці земельних ресурсів слід прирівняти його до орендної плати за землю, при цьому оцінку 1 га земельного ресурсу вважати рівною 15 % вартості валової продукції, отриманої з 1 га земель. Оскільки якість земельних угідь істотно впливає лише на рівні виходу сільськогосподарської продукції, то оцінку земельних угідь доцільно проводити з урахуванням якості землі на бало-гектарах [17].

Розглянуті раніше методи визначення виробничого потенціалу вимагають подальшого вдосконалення. Проте, найперспективнішим способом визначення виробничого потенціалу, з погляду, є розрахунок потенціалу з урахуванням грошової оцінки, і розрахунок виробничого потенціалу, через сумірні сільськогосподарські угіддя, де площа перетворюється на сумірну, з урахуванням показників якості землі, фондозабезпеченості і забезпеченості трудовими ресурсами. Крім того, на значну увагу заслуговують об'єктивно зумовлені (двійні) оцінки ресурсів в оптимізаційних завданнях, які вирішуються методами математичного програмування.

Виробничий потенціал також доцільно розраховувати, використовуючи регресійний метод оцінки, де досліджується залежність виходу валової продукції від якості ґрунтів.

Аналізуючи існуючі методи оцінки виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій, що базуються на різних принципових підходах, автор вважає, що вимогам системної оцінки виробничого потенціалу найбільше відповідають можливості індикаторного методу та методу з використанням апарату виробничих функцій (рис. 1.2).



Рисунок 1.2 – Алгоритм авторського підходу до оцінки виробничого потенціалу на основі комбінованого методу

Джерело: сформовано авторкою на основі [18]

Поєднання вищеназваних методів дає можливість оцінити потенційні можливості організацій з виробництва продукції на основі наявної ресурсної бази та ефективності її використання та дозволяє визначити потенційно можливий обсяг виробництва сільськогосподарської продукції.

В результаті такої оцінки можна виявити, які організації з ресурсозабезпеченості в рамках оцінки виробничого потенціалу та ефективності їх використання виробили потенційно можливий обсяг продукції.

Для оцінки інтелектуального капіталу розглянемо підхід, що наведений у роботі Горячої О.Л. в якому приділяється особлива увага індексу ефективності використання ресурсів. На основі даного підходу можна виявити організації з

найвищою ефективністю використання ресурсів та застосувати індекс ефективності цієї організації як «еталон» максимально можливого рівня інтелектуального капіталу, засобами якого забезпечується ефективне використання ресурсів [18].

Оцінка ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств, як правило, проводиться за трьома методиками, що набули найбільш широкого поширення.

Перша методика ґрунтується на грошовій оцінці ресурсів, що входять до складу виробничого потенціалу;

Друга методика оцінка виробничого потенціалу, через сумірні сільськогосподарські угіддя, де площу сільськогосподарських угідь сільськогосподарських підприємств було переведено у сумірні угіддя з урахуванням показників якості землі, фондозабезпеченості та забезпеченості трудовими ресурсами;

Третя методика ґрунтується на застосуванні регресійного методу оцінки виробничого потенціалу. За цією методикою, за допомогою регресійного методу, досліджується залежність виходу валової продукції від якості ґрунтів, а також фондозабезпеченості та забезпеченості трудовими ресурсами. У вигляді рівняння множинної регресії, взаємозв'язок між валовою продукцією та виробничими ресурсами має наступний вигляд – формула (1.1):

$$Y_x = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3, \quad (1.1)$$

де Y_x – виробництво валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь;

a_0 – вільний член рівняння регресії;

a_1, a_2, a_3 – коефіцієнти рівняння регресії;

x_1 – якість ґрунтів, бал;

x_2 – чисельність працівників на 100 га сільськогосподарських угідь;

x_3 – основні виробничі фонди на 100 га сільськогосподарських угідь [19].

Одним із резервів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу в сільському господарстві є забезпечення збалансованості виробничого потенціалу та його елементів, на основі застосування комплексу заходів спрямованих на підвищення їхньої віддачі. У цьому рівень їхньої віддачі сільському господарстві великою мірою залежить лише від правильного використання виробничих ресурсів, що входять до складу виробничого потенціалу, а й багато чому визначається вибором раціональної стратегії їх використання [20].

З метою підвищення ефективності використання виробничого потенціалу необхідно забезпечити гармонійне використання виробничих ресурсів, що призведе до вищих результатів виробництва, зростання ефективності використання виробничого потенціалу сільських товаровиробників [21].

Необхідно надати особливого значення підвищенню ефективності вже створеного потенціалу сільського господарства, мобілізації всіх можливостей, вкладених у підвищення віддачі земельних ресурсів, основних фондів, зростання продуктивності праці, вдосконалення структури виробництва. При цьому подальше підвищення ефективності використання ресурсів виробничого потенціалу, на наш погляд, може бути досягнуто двома шляхами: за допомогою якісного поліпшення та кількісного збільшення засобів праці та на основі вдосконалення організації їх використання.

Останній напрямок пошуку найкращого варіанта використання ресурсів значною мірою може бути реалізований на базі застосування методів математичного програмування та, зокрема, за допомогою постановки та послідовного використання економіко-математичних моделей: завдань, за допомогою яких оптимізується виробнича діяльність підприємств та на цій основі досягається значне покращення використання землі та інших ресурсів, що використовуються у виробництві [22].

Отже, у контексті теоретико-методологічних засад формування та визначення ефективності реалізації виробничого потенціалу аграрного підприємства виявлено ключові аспекти, що визначають стратегічний курс для

досягнення оптимального використання ресурсів та досягнення максимального результату.

Виробничий потенціал аграрного підприємства – це складний і багатогранний комплекс ресурсів, що включає в себе людський капітал, матеріально-технічну базу, земельні ресурси та організаційні здібності. Важливим аспектом є визначення ефективності реалізації цього потенціалу, що передбачає систематичну оцінку результативності виробничих процесів та досягнення поставлених цілей.

Проведена оцінка ефективності виробничого потенціалу базується на використанні сучасних методів управління та технологій, спрямованих на оптимізацію використання ресурсів та забезпечення сталого розвитку підприємства. Досягнення ефективності виявлено через модернізацію виробничої бази, розширення кооперації та вдосконалення управлінських практик.

У цілому, теоретико-методологічні засади дослідження виробничого потенціалу аграрного підприємства виявилися важливим інструментом для розуміння і вдосконалення процесів управління та оптимізації його діяльності. Впровадження визначених принципів дозволить досягти не лише ефективності в сучасних умовах, але й створить передумови для сталого розвитку аграрного сектору.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДУ, ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДП «ДГІСГ ПІВНІЧНОГО СХОДУ НААН УКРАЇНИ»

2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України»

Державне підприємство «ДГ Інститут сільського господарства Північного Сходу НААН України» (далі – ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України») розташоване у селі Сад Сумського району Сумської області. Історія його розвитку бере початок з 1905 року. Матеріально-технічна база підприємства розташована в східній частині Сумської області, в зоні Лісостепу, на південно-західному напрямку від міста Суми, віддаленого на 8 км. На території землекористування інституту знаходиться 8 населених пунктів.

На території господарства розташовані спеціальні будівлі для зберігання мінеральних та органічних добрив, сільськогосподарської продукції, а також для утримання тварин. Тут працює обслуговуючий персонал з обробітку полів, утримання будівель та м'ясо-молочного комплексу. До господарства також входить машинно-тракторна бригада, яка забезпечує доставку та розподіл різноманітної продукції і здійснює різноманітні роботи на полях з метою отримання високих врожаїв сільськогосподарських культур.

Завданням господарства є відтворення (розмноження) насіння категорії розсадник розмноження 2 року до категорії супер-еліта та виробництво високоякісного насіння еліти.

Клімат на території господарства є помірно континентальним з помірно холодними зимами. Середньорічна температура повітря становить 7°. Середньодобова відносна вологість повітря складає 68 %. Середньорічна швидкість вітру дорівнює 4,6 м/с.

Під організаційною структурою управління розуміється упорядкована сукупність ланок управління та зав'язків між ними. У ній виділяють такі поняття, як елементи (ланки), зв'язки та рівні. Елементами організаційної структури є служби, групи та працівники, що виконують різні функції. У свою чергу, між підрозділами існують певні зв'язки, серед яких виділяють горизонтальні, вертикальні, лінійні і функціональні зв'язки.

Розглянемо організаційно-управлінську структуру ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», що представлена на рисунку 2.1.

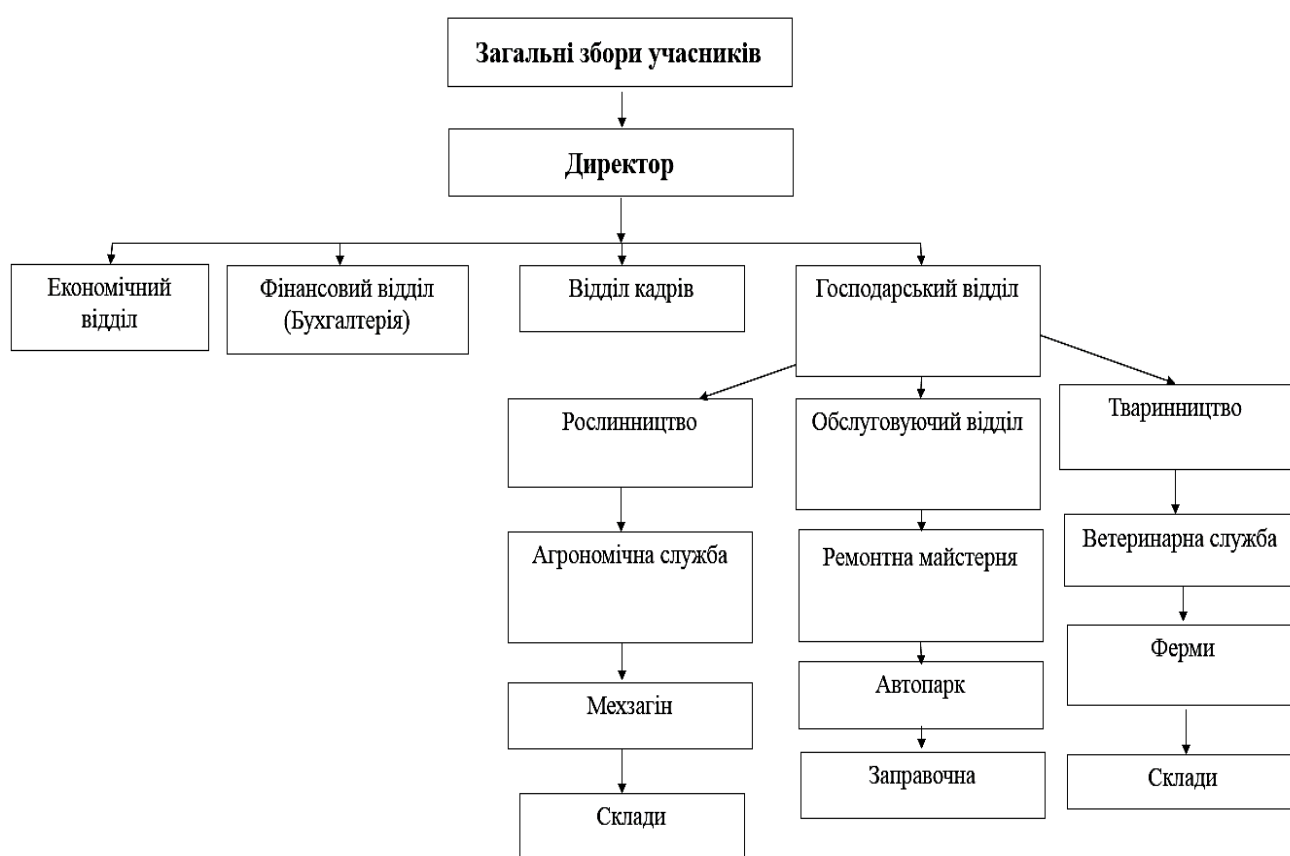


Рисунок 2.1 – Організаційно-управлінська структура ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»

Джерело: використано інформацію з офіційного Веб-порталу підприємства [29]

За даними рисунку 2.1, аграрне підприємство має організаційну структуру, що характеризується вертикальним поділом праці та має лінійні зв'язки, тобто підприємство має лінійно-функціональну структуру управління.

Вертикальний поділ праці – це зв'язки підпорядкування, необхідність у них виникає при ієрархічності управління. Дані зв'язку служать каналами передачі розпорядчої та звітної інформації, створюючи тим самим стабільність в організації.

Лінійні зв'язки відображають рух управлінських рішень інформації між лінійними керівниками. Поділ на підрозділи відбувається відповідно до цілей і стратегії організації. Кожен підрозділ має мати чітко визначені завдання і функції.

Організаційна структура ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» доцільна для даного підприємства, працівники якого виконують приблизно однакові дії (надають однотипні послуги, обслуговують один сегмент ринку). Перевагою цієї структури є можливість швидко приймати рішення, реагувати на зміни у зовнішньому оточенні і забезпечувати неформальний підхід до мотивації і контролю діяльності співробітників.

Така структура задовольняє виконенню цілей та завдань, які стоять перед підприємством.

Робота, яка повинна виконуватись на підприємстві, розподілена між підрозділами. Це дозволяє економити час та трудові ресурси. Перед кожним працівником стоять свої завдання, цілеспрямоване виконання яких кожним окремо приведе до конкурентоспроможного функціонування всього підприємства. Кожний працівник має свого безпосереднього керівника, від якого отримує завдання та поради, та перед яким відповідає за виконану роботу.

Для розуміння діяльності підприємства, надано організаційно-економічну характеристику, використовуючи дані з річних звітів за три календарних роки (2020-2022 рр.) з визначенням спеціалізації ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України».

Для цього розглянуто структуру товарної продукції, виробництвом якої займаються в господарстві, а результати наведені в таблиці 2.1.

За наведеними даними, можна констатувати, що найбільшу питому вагу в структурі товарної продукції рослинництва і тваринництва в середньому за три роки займає виробництво молока – 59,34 %.

Таблиця 2.1 – Динаміка обсягів та структури товарної продукції ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», за 2020-2022 рр.

Види продукції, галузі	2020 р.		2021 р.		2022 р.		В середньому за 2020-2022 рр.	
	виручка, тис. грн	питома вага, %	виручка, тис. грн	питома вага, %	виручка, тис. грн	питома вага, %	виручка, тис. грн	питома вага, %
Зернові і зернобобові	8550,43	23,00	8082,91	19,35	6824,76	20,35	7819,37	20,86
у тому числі: озима пшениця	2987,41	8,03	3706,83	8,88	2415,98	7,20	3036,74	8,10
гречка	369,28	0,99	189,37	0,45	267,56	0,80	275,40	0,73
ячмінь ярий	567,93	1,53	1229,54	2,94	1331,87	3,97	1043,11	2,78
овес ярий	172,94	0,47	19,69	0,05	439,25	1,31	210,63	0,56
горох	353,03	0,95	423,50	1,01	728,88	2,17	501,80	1,34
Інші зернобобові культури	160,13	0,43	145,75	0,35	144,86	0,43	150,25	0,40
кукурудза на зерно	3939,72	10,60	2368,23	5,67	1473,88	4,40	2593,94	6,92
Соняшник	7118,72	19,15	9406,43	22,52	4124,23	12,30	6883,13	18,36
Соя	803,17	2,16	1555,86	3,73	2647,64	7,90	1668,89	4,45
Разом за галуззю	16472,32	44,30	19045,23	45,60	13596,63	40,54	16371,39	43,66
Приріст ВРХ	1871,58	5,03	2094,51	5,02	2202,46	6,57	2056,18	5,48
Свині	3061,06	8,23	2727,82	6,53	5101,12	15,21	3630,00	9,68
Молоко	15776,71	42,43	17897,18	42,85	12634,89	37,68	15436,26	41,17
Разом за галуззю	20709,34	55,70	22719,51	54,40	19938,47	59,46	21122,44	56,34
Виручка – всього	37181,66	100,00	41764,74	100,00	33535,10	100,00	37493,83	x

Джерело: сформовано авторкою на основі ф. № 21-заг.

Значно менша частина припадає на продукцію рослинництва – 43,66%, зокрема, на зернові та зернобобові 20,86 %, відповідно. Виходячи з цього можна стверджувати, що підприємство має молочну спеціалізацію з добре вираженим вирощуванням зернових.

Враховуючи те, що питома вага основного виду продукції в загальній структурі рослинництва і тваринництва складає 59,34 %, можна констатувати, що господарство має середній рівень спеціалізації.

Низьку частку в структурі товарної продукції в цілому по підприємству за 2022 рік займає реалізація інших зернобобових культур в рослинництві – 0,40%.

Виручка від реалізації продукції досліджуваного господарства протягом аналізованого періоду знизилась майже за всіма видами. Причиною цього стану є повномасштабне вторгнення військ РФ на територію України. Однак відбулось зростання виручки від реалізації вівса та ячменю ярого, гороху, сої на 763,94 тис. грн., 266,31 тис. грн., 375,85 тис. грн., , така ж динаміка спостерігається прирості ВРХ та свиней вона відповідно збільшилась на 330,88 тис. грн. та 2040,06 тис. грн. Протягом аналізованого періоду, можна зауважити, що основні та допоміжні галузі були розміщені раціонально. Використання побічної продукції рослинництва як кормової бази для галузі тваринництва, а також продукції від переробки тваринництва як органічних добрив для галузі рослинництва, свідчить про обґрунтовану спеціалізацію підприємства.

Важливо зазначити, що така спеціалізація відповідає запланованим та природно-кліматичним умовам розвитку зони лісостепу, де і розташоване підприємство. Умови цієї зони створюють сприятливий фон для виробництва основних видів продукції, що сприяє обґрунтованій спеціалізації підприємства.

Отже, можна стверджувати, що обрана спеціалізація підприємства є належним вибором, оскільки вона відповідає реаліям і можливостям даного регіону, що сприяє раціональному використанню ресурсів та обґрунтованому підходу до виробництва продукції.

Земельні ресурси є одним із найважливіших активів для аграрних підприємств, особливо тих, які займаються сільськогосподарською діяльністю. Земля є основним джерелом для виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення різноманітних сільськогосподарських процесів. Тому аналіз земельних ресурсів підприємства є критичним етапом у стратегічному плануванні та управлінні аграрним бізнесом.

Далі розглянуто динаміку земельних ресурсів ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Склад і структура земельних угідь ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», за період 2020-2022 рр.

Види угідь	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+,-) 2022 р. до 2020 р.	
	Площа, га	Площа, га	Площа, га	Питома вага, %	Площа, га	Питома вага, %	Площа, га	Питома вага, %
Всього с.-г. угідь	1760	100	1760	100	1760	100	-	-
в т.ч.:	1279	72,67	1279	72,67	1279	72,67	-	-
- рілля	128	7,27	128	7,27	128	7,27	-	-
- сінокоси	182	10,34	182	10,34	182	10,34	-	-
- пасовища	52	2,95	52	2,95	52	2,95	-	-
- багаторічні насадження	50	2,84	50	2,84	50	2,84	-	-
- ліс	9	0,51	9	0,51	9	0,51	-	-
Ставки й водоймища								

Джерело: сформовано авторкою на основі ф. № 21-заг.

Завдяки аналізу динаміки земельних ресурсів ми зможемо зрозуміти наявний потенціал земельної бази підприємства, оцінити стан та якість земель, а також ідентифікувати можливості для їх оптимального використання.

За результатами аналізу даних таблиці 2.2 можна бачити, що протягом звітних років не спостерігалися зміни в складі та структурі земельних угідь на підприємстві. Земельні угіддя, які використовуються підприємством, залишилися незмінними.

Це може свідчити про стабільність та послідовність у землекористуванні підприємства протягом зазначеного періоду. Збереження структури земельних угідь може вказувати на те, що підприємство успішно утримує та розвиває традиційні напрямки своєї сільськогосподарської діяльності.

Проте, важливо зауважити, що незмінність складу та структури земельних угідь також може ставити підприємство перед викликами щодо диверсифікації та розширення своєї діяльності. В разі змін у ринкових умовах або появи нових

можливостей, розгляд альтернативного використання деяких земельних ділянок може забезпечити додатковий потенціал для розвитку підприємства.

Таким чином, незважаючи на стабільність, аналіз структури земельних угідь має залишатися постійним процесом, який дозволить підприємству виявити можливості для оптимізації землекористування, адаптації до змін у ринкових умовах та забезпечення сталого розвитку в аграрній галузі. Активний аналіз та планування можуть допомогти підприємству використовувати свої земельні ресурси максимально ефективно та конкурентоспроможно.

Враховуючи те, що процес виробництва неможливий без використання основних засобів, з'ясуємо наскільки підприємство забезпечене цими засобами (фондами) і як ефективно вони використовуються за допомогою таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Забезпеченість ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН» основними виробничими фондами та ефективність їх використання

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) звітного року від базисного	
				натуральних одиниць	%
Середньорічна вартість основних фондів	9392,50	9641,50	8448,00	-944,50	89,94
Фондозабезпеченість, тис. грн.	533,66	547,81	480,00	-53,66	89,94
Фондоозброєність, тис. грн.	71,70	70,89	67,05	-4,65	93,51
Фондовіддача, грн.	1,44	1,38	1,39	-0,05	96,49
Фондоємкість, грн.	0,70	0,73	0,72	0,03	103,64
Вироблено валової продукції в постійних цінах 2010 р. на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	103,15	97,57	93,07	-10,08	90,23

Джерело: сформовано авторкою на основі фф.: №24, №1, №1-ПВ

Розрахунки показали, що фондозабезпеченість і фондоозброєність в 2022 році порівняно з 2020 роком зменшилась відповідно на 10,06 % та 6,49%.

Причиною цього стало зменшення вартості основних засобів на 10,06 %, при тому що площа сільськогосподарських угідь була не змінною. Щодо фондоозброєності, то зменшення цього показника пояснюється перевищенням

темтів росту темпами росту чисельності робітників над темпами росту вартості основних засобів.

Зменшення фондоозброєності призвело до зменшення продуктивності праці і в результаті цього цей показник має тенденцію до зниження. Тобто фонди на підприємстві використовуються не інтенсивно.

Фондовіддача зменшилась на 3,51%, але фондомісткість збільшилась на 3,64%. Причиною цього стало зменшення валової продукції на 10,08 тис. грн. при зниженні вартості основних засобів на 10,06 %.

Таким чином, можна зробити висновок, що підприємство не достатньо забезпечене фондами та не достатньо ефективно та інтенсивно їх використовує. Причиною цього стало повномасштабне вторгнення РФ на територію України.

Крім земельних ресурсів, основних виробничих фондів важливе значення для процесу виробництва мають трудові ресурси і як ефективно вони використовуються на досліджуваному підприємстві (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Динаміка середньооблікової чисельності працівників на підприємстві та ефективність використання робочої сили ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», за період 2020-2024 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 в % до 2020 р.
1.Середньооблікова чисельність працівників всього, осіб	131,00	136,00	126,00	96,18
в т. ч. в рослинництві	57,00	59,00	55,00	96,49
тваринництві	74,00	77,00	71,00	95,95
2. Відпрацьовано 1 робітником днів, в середньому по господарству	260,00	269,00	286,00	110,00
3. Коефіцієнт використання фонду робочого часу	0,95	0,98	1,04	109,47
4. Вироблено ВП на 1 працівника, тис. грн.	103,15	97,57	93,07	90,23
5.Фонд оплати праці, тис. грн.	13956,00	15624,00	12563,00	90,02
6. Середньомісячна заробітна плата, грн.	8877,86	9573,53	8308,86	93,59

Джерело: сформовано авторкою на основі фф.: №24, №1, №1-ПВ

В результаті проведених розрахунків було встановлено, що середньорічна чисельність працівників в 2022 році порівняно з 2020 роком зменшилась на 5 осіб. Відповідно до спеціалізації, яка склалась на підприємстві у виробничому процесі

здіянні працівники як галузі рослинництва так і галузі тваринництва але переважна частина в галузі тваринництва. В галузі тваринництва протягом 2020-2022 рр. чисельність робітників зменшилася на 3 особи, в галузі рослинництва чисельність робітників зменшилась на 2 особи.

Виробництво валової продукції на одного середньорічного працівника має тенденцію до зменшення на 10,08 тис. грн. Таким чином, можна констатувати, що на підприємстві спостерігається позитивна динаміка по зменшенню чисельності робітників, що є причиною зменшення виробництва продукції, робоча сила використовується ефективно та інтенсивно. Як відомо, кожне підприємство намагається збільшити вихід продукції при одночасному зменшенні витрат на одиницю, тому розглянемо, як ефективно працює підприємство (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Основні економічні показники діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», за період 2020-2022 рр.

№	Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 рік у % до 2020 року	Відхилення (+,-)
	Валова продукція (в постійних цінах)	13512,65	13269,52	11726,82	86,78	-1785,83
а)	На 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	767,76	753,95	666,30	86,78	-101,47
б)	На 1 середньорічного робітника, тис. грн.	103,15	97,57	93,07	90,23	-10,08
2.	Товарна продукція:	37181,66	41764,74	33535,10	90,19	-3646,56
а)	На 100 га с/г угідь, тис. грн.	2112,59	2373,00	1905,40	90,19	-207,19
б)	На 1 середньорічного робітника, тис. грн.	283,83	307,09	266,15	93,77	-17,68
3.	Валовий прибуток:	14766,00	15789,00	7815,00	52,93	-6951,00
а)	На 100 га с/г угідь, тис. грн.	838,98	897,10	444,03	52,93	-394,94
б)	На 1 середньорічного робітника, тис. грн..	112,72	116,10	62,02	55,03	-50,69
4.	Чистий прибуток (+), збиток (-)	1050,00	1175,00	700,00	66,67	-350,00
а)	На 100 га с/угідь тис. грн.	59,66	66,76	39,77	66,67	-19,89
б)	На 1 середньорічного робітника, тис. грн.	8,02	8,64	5,56	69,31	-2,46
5.	Рівень рентабельності (+), рівень збитковості (-), %	4,61	4,44	2,65	x	-1,96

Джерело: сформовано авторкою на основі фф.: №24, №1, №1-ПВ

Проведені розрахунки показали, що у звітному 2022 році порівняно з базисним 2020 роком зменшилось виробництво валової продукції в постійних цінах на 100 га с/г угідь на 13,22%. А виробництво валової продукції на 1 середньорічного працівника також зменшилось, але на 9,77 %.

Досліджуючи товарну продукцію бачимо, що зменшилася товарна продукція на 100 га с/г угідь на 9,81%, та товарна продукція на 1 середньорічного робітника зменшилась всього на 6,23%. Це свідчить про не ефективне використання земельних ресурсів та погіршення продуктивності праці.

Валовий прибуток на 100 га с/г угідь у звітному році порівняно з базисним зменшився на 394,94 тис. грн., а валовий прибуток на 1 середньорічного робітника зменшився на 50,69 тис. грн. відповідно.

Чистий прибуток на 100 га с/г угідь зменшився у 2022 році порівняно з 2020 роком на 19,89 тис. грн. а чистий прибуток на 1 середньорічного робітника на 2,46 тис. грн. відповідно.

Відповідно до коливання прибутків спостерігається зменшення рентабельності підприємства у 2022 р. порівняно з 2020 р. на 1,96 %.

Зважаючи на отримані показники можна стверджувати, що досліджуване підприємство є доволі прибутковим, та останнім часом все більше збільшує свої потужності та ефективність.

2.2 Аналіз стану формування виробничої бази господарства

Аналіз стану формування виробничої бази аграрного підприємства ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» виявляється ключовою стадією в діяльності сільськогосподарських організацій. Від результатів цього аналізу залежить ефективність, стійкість та конкурентоспроможність підприємства. Виробнича база відіграє центральну роль у вирощуванні сільськогосподарської продукції, здійсненні агротехнічних процесів, переробці та збуту виробів.

Далі проведемо докладний аналіз стану формування виробничої бази даного сільськогосподарського підприємства. Один із критичних ресурсів для будь-якої компанії – це людські ресурси. Вони є каталізатором для усіх інноваційних змін у діяльності підприємства. Від їхньої кваліфікації залежить кінцевий результат всієї діяльності підприємства. Навіть при обмеженій матеріально-технічній базі та обмежених фінансових ресурсах, людина зі своїми креативними ідеями, що базуються на знаннях, може вивести підприємство з будь-якої кризової ситуації.

Отже, адекватне забезпечення підприємства молодими, енергійними та висококваліфікованими працівниками впливає на продуктивність праці та, відповідно, на фінансові показники діяльності підприємства. Недостатність робочої сили може призвести до невиконання запланованого обсягу виробництва, тоді як її надлишок може спричинити недосягнення повного потенціалу та зниження продуктивності праці. Отже, управління трудовими ресурсами, як реальними, так і потенційними, має вирішальне значення на рівні макроекономіки (держава, регіон, галузь) та мікроекономіки (підприємство).

Аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами надано у таблиці 2.6.

Щодо проведеного аналізу, можна зробити такий висновок, що в групі працівників за віком найбільшу питому вагу займають працівники віком від 30 до 50 років 70,63%. За статтю переважають чоловіки 53,97 %, а частка жінок становить 46,03 %. За освітою найбільшу питому вагу займає середня спеціальна 48,41% та базова вища 22,22%. За стажем роботи найбільшу питому вагу займає до 5 років 33,33% найменшу більше 20 років – 14,29%.

Ключовим компонентом матеріально-технічної бази підприємства, а також його промислово-виробничого потенціалу, є засоби та предмети праці, що вартісне виражаються через основні та оборотні фонди.

Результати діяльності підприємства напряду залежать від наявності, потужності та стану цих елементів. Ефективність діяльності підприємства залежить від енергетичних ресурсів (засобів праці); чим більший потужній ресурс, тим більше продукції виробляє підприємство.

Таблиця 2.6 – Динаміка наявності трудових ресурсів в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», за 2022-2022 рр.

№ п/п	Категорії працівників	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+, -) звітнього року від базисного	
		чол.	%	чол.	%	чол.	%	одиниць	%
1.	Працівники – всього (за функціональними обов'язками)	131	100,00	136	100,00	126	100,00	-5,00	96,18
	- керівники	2	1,53	2	1,47	1	0,79	-1,00	50,00
	- спеціалісти	15	11,45	16	11,76	15	11,90	0,00	100,00
	Робітники, зайняті в основному виробництві	109	83,21	114	83,82	105	83,33	-4,00	96,33
	Інші категорії працівників	5	3,82	4	2,94	5	3,97	0,00	100,00
2.	Працівники – всього (за віком)	131	100,00	136	100,00	126	100,00	-5,00	96,18
	- до 30 років	21	16,03	22	16,18	22	17,46	1,00	104,76
	- від 30 до 50 років	93	70,99	96	70,59	89	70,63	-4,00	95,70
	- від 50 до 60 років	11	8,40	12	8,82	12	9,52	1,00	109,09
	- старші 60 років	6	4,58	6	4,41	3	2,38	-3,00	50,00
3.	Працівники – всього (за рівнем освіти)	131	100,00	136	100,00	126	100,00	-5,00	96,18
	- середня	23	17,56	23	16,91	19	15,08	-4,00	82,61
	- середня спеціальна	68	51,91	68	50,00	61	48,41	-7,00	89,71
	- базова вища	26	19,85	28	20,59	28	22,22	2,00	107,69
	- вища	14	10,69	17	12,50	17	13,49	3,00	121,43
4.	Працівники – всього (за стажем роботи)	131	100,00	136	100,00	126	100,00	-5,00	96,18
	- до 5 років	39	29,77	42	30,88	42	33,33	3,00	107,69
	- від 5 до 10 років	41	31,30	41	30,15	39	30,95	-2,00	95,12
	- від 10 до 20 років	32	24,43	32	23,53	27	21,43	-5,00	84,38
	- більше 20 років	19	14,50	21	15,44	18	14,29	-1,00	94,74
5.	Працівники – всього	131	100,00	136	100,00	126	100,00	-5,00	96,18
	- чоловіки	72	54,96	73	53,68	68	53,97	-4,00	94,44
	- жінки	59	45,04	63	46,32	58	46,03	-1,00	98,31
6.	Працівники – всього (за іншими класифікаційними групами)	131	100,00	136	100,00	126	100,00	-5,00	96,18

Джерело: сформовано авторкою на основі ф. №1-ПВ

Проте, нерідко наявні ресурси підприємства не відповідають його потребам, що приводить до витрат на зберігання невикористаних ресурсів. Це суттєво впливає на кінцеві результати підприємницької діяльності.

Тому центральним завданням кожного підприємства є належне та систематичне формування та оновлення виробничих фондів. Це має відповідати потребам підприємства, використовувати передові технології та інші аспекти. У зусиллях забезпечення ефективності автопарку підприємства, його рухомого складу, компанія володіє земельною ділянкою та належною матеріально-технічною базою. Конкретно на території ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» розташовані виробничі секції, автоматизована мийка транспорту, опалювальний комплекс, адміністративні приміщення, столова та парковка для вантажних та легкових автомобілів.

Для оцінки стану транспортних засобів підприємства можна використовувати абсолютні (наприклад, кількість справних одиниць).

Результати розрахунків відобразимо в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Динаміка наявності матеріально-технічного забезпечення ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», в 2020 р. та 2022 р.

Показники	2020 р	2022 р	Відношення 2022 р до 2020 р у %.
Трактори всіх марок (без тракторів, на яких змонтовані машини)	22,00	24,00	109,09
Трактори на яких змонтовані машини	1,00	1,00	100,00
Тракторні причепи	8,00	10,00	125,00
Сівалки	12,00	15,00	125,00
Картоплесаджалки	1,00	1,00	100,00
Сінокосарки тракторні	1,00	4,00	400,00
Борони	7,00	12,00	171,43
Плуги	8,00	10,00	125,00
Культиватори	10,00	10,00	100,00
Комбайни: зернозбиральні	12,00	15,00	125,00
кукурудзозбиральні	0,00	0,00	0,00
Жатки валкові	0,00	0,00	0,00
Доїльні установки та агрегати	12,00	21,00	175,00
Роздавачі кормів для великої рогатої худоби	5,00	9,00	180,00
Транспортери для прибирання гною	3,00	7,00	233,33

Джерело: сформовано авторкою на основі ф. №1-підприємництво

Результати аналіз таблиці 2.7 вказують на те, що на ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» протягом аналізованого періоду в наявності матеріально-технічного забезпечення спостерігалися позитивні зміни щодо покращення матеріально-технічного забезпечення.

Дана ситуація з кількісним складом техніки в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» свідчить про покращення рівня їх матеріально-технічного забезпечення та його модернізацію.

Основним джерелом оновлення автотранспортного парку є внутрішні ресурси компанії. Це призводить до зменшення розміру автомобільного флоту, що в свою чергу сприяє збільшенню обсягу вантажних перевезень.

Крім цього, розширення робочого автопарку викликає зростання затрат на його утримання, оскільки більша експлуатація призводить до вищої міри зносу і вимагає більше зусиль для забезпечення технічної готовності. Негативним чинником, що впливає на фінансові результати підприємства, є зростання вартості пального та запасних частин.

Отже, аналіз динаміки показників кількості транспортних засобів і їх стану за період 2020-2022 років вказує на позитивну тенденцію. Це свідчить про відсутність високого рівня виробничого ризику і сприятливий хід розвитку компанії.

Нижче наведена таблиця 2.8, що містить важливі показники руху і якісного складу основних фондів аграрного підприємства, ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України». Ці показники є ключовими для вивчення стану і потенціалу виробничої бази підприємства, а також дають змогу зробити висновки про ефективність використання та розвитку основних фондів.

Аналіз показників руху і якісного складу основних фондів допоможе нам оцінити динаміку їхнього зміщення, стабільність та здатність відповідати вимогам і потребам нашого підприємства.

На підставі отриманих даних будуть запропоновані рекомендації з покращення управління основними фондами, оптимізації інвестицій та досягнення ефективного використання ресурсів.

Таблиця 2.8 – Показники руху і якісного складу основних фондів ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», за період 2020-2022 рр.

№ п/ п	Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення (+,-)	
					Нат. Один.	%
1	Вартість основних виробничих фондів на початок року, тис. грн.	29076,00	31462,00	34542,00	5466,00	118,80
2	Надійшло ОВФ за рік, тис. грн.	2833,00	3475,00	172,00	-2661,00	6,07
3	Вибуло ОВФ за рік, тис. грн.	447,00	395,00	677,00	230,00	151,45
4	Нараховано амортизації, тис. грн.	2752,00	3006,00	3028,00	276,00	110,03
5	Коефіцієнт надходження	0,09743	0,11045	0,00498	-0,09245	5,11
6	Коефіцієнт вибуття	0,01537	0,01255	0,01960	0,00423	127,49
7	Коефіцієнт оновлення	0,09005	0,10060	0,00505	-0,08499	5,61
8	Рівень зношення, %	67,75	78,40	78,21	10,47	115,45
9	Рівень придатності, %	32,25	21,60	21,79	-10,47	67,54

Джерело: сформовано авторкою на основі ф. №5

Шляхом аналізу показників руху та якісного складу основних фондів ми зможемо оцінити динаміку зрушень, стабільність і відповідність вимогам та потребам нашої організації. Із зібраних даних будуть висунуті рекомендації щодо поліпшення управління основними фондами, оптимізації інвестицій і досягнення більш ефективного використання ресурсів.

Аналізуючи подану таблицю, можна зробити висновок, що протягом кожного року основні виробничі фонди підприємства зростають, а показники їхнього стану та руху демонструють позитивні зміни за останній рік. Розглядаючи результат коефіцієнта надходження ОВФ, можна зробити висновок, що востаннє підприємству не вдалося отримати достатню кількість основних фондів, оскільки нормою є коефіцієнт надходження на рівні 17%.

Коефіцієнт оновлення основних засобів вказує на ту частку нових основних засобів, яку підприємство введе в експлуатацію в порівнянні з загальною кількістю основних засобів на кінець звітного періоду. На даному підприємстві цей коефіцієнт складає 0,00505%, що свідчить про наявність нового обладнання.

Коефіцієнт вибуття основних засобів вказує на ту частку основних засобів, які вийшли з експлуатації протягом звітного періоду з різних причин. Для даного підприємства цей показник становить 0,01960, вказуючи на те, що певна частина основних засобів була виведена з дії протягом року.

Отже, основні виробничі фонди прогресивно зростають, вказуючи на позитивні тенденції у розвитку підприємства. Результати аналізу показників руху і якісного складу основних фондів свідчать про їхню стабільність та відповідність вимогам і потребам організації.

Запропоновані рекомендації з управління основними фондами, інвестицій та оптимізації ресурсів сприятимуть більш ефективному використанню виробничого потенціалу підприємства.

2.3 Дослідження ефективності реалізації та відновлення виробничого потенціалу аграрного підприємства

Потенціал підприємства в якості нематеріальних ресурсів формують, у тому числі, і здібності, що впливають на ефективність використання всіх ресурсів підприємства. Залежно від умов функціонування, які багато в чому визначають можливості підприємства щодо реалізації потенціалу, його величина може змінюватися за незалежним від підприємства причин: у якийсь сприятливий для підприємства період часу воно може демонструвати кращий ринковий потенціал, а інший період протилежний.

Для оцінки ефективності його використання скористаємося системою фінансових показників.

У короткостроковій перспективі критерієм оцінки фінансового стану підприємства виступає його ліквідність і платоспроможність.

Скориставшись системою показників визначимо всю їх сукупність для ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Показники оцінки ліквідності та платоспроможності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»

№	Назва показника	2020 рік на к.з.п.	2021 рік на к.з.п.	2022 рік на к.з.п.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., +/-
1	Коефіцієнт покриття	2,760	2,856	2,327	-0,433
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,867	0,708	0,783	-0,084
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,007	0,005	0,011	+0,004
4	Частка оборотних засобів у активів	0,426	0,333	0,227	-0,199

Джерело: розраховано авторкою на основі даних Ф. № 1-м

Коефіцієнт покриття має бути більше 2, за даними таблиці 2.9 бачимо, що значення цього коефіцієнту є більшим; коефіцієнт швидкої ліквідності має бути більшим за 1, у 2020 році він становив 0,867, а у 2022 році – 0,783; коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2020 році становив 0,007, а у 2022 році він збільшився до 0,011. Частка оборотних засобів в активах у 2020 році становила 0,426, а у 2022 році вона зменшилася на 0,227.

Збільшення виробничого потенціалу підприємства можна досягти шляхом проведення аналізу фінансової стабільності компанії.

Для оцінки рівня фінансової стійкості використовуються загальні набори показників, які найчастіше використовуються в таких аналізах.

Далі проведена комплексна оцінка фінансової стійкості аграрного підприємства, використовуючи відносні показники, які наведені в таблиці 2.10.

Отже, коефіцієнт автономії в загальній сумі капіталу зменшився на 0,028, показники 2020 р. та 2022 р. не відповідають нормативу.

Коефіцієнт фінансової залежності збільшився на 0,028, збільшення цього показника свідчить про збільшення питомої ваги залучених коштів у фінансуванні підприємства. Нормативне значення коефіцієнта фінансової стійкості має складати більше одиниці, він знаходиться в межах норми.

Коефіцієнт структури фінансування необоротних активів становить протягом аналізованого періоду 0,015. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів збільшився на 0,001.

Таблиця 2.10 – Показники оцінки фінансової стійкості ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», за період 2020-2022 рр.

№	Назви показників	Нор. знач.	2020 рік на к.з.п.	2021 рік на к.з.п.	2022 рік на к.з.п.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., +/-
1	Коефіцієнт автономії	>0.5	0,939	0,930	0,911	-0,028
2	Коефіцієнт фінансової залежності	<2	0,061	0,070	0,089	0,028
3	Коефіцієнт фінансової стійкості	>1	15,371	13,273	10,241	-5,130
4	Коефіцієнт структури фінансування необоротних активів	<1	0,015	0,024	0,015	0,000
5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	-	0,013	0,022	0,014	0,001
6	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	>0.1	0,544	0,504	0,500	-0,044
7	Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	<0.2	0,206	0,294	0,140	-0,065
8	Коефіцієнт поточних зобов'язань	>0.5	0,794	0,706	0,860	0,065

Джерело: розраховано авторкою на основі ф. № 1-м

Показники коефіцієнту забезпечення власними оборотними засобами зменшились на 0,18. Коефіцієнт поточних зобов'язань зменшився на 0,044 у порівнянні з 2020 роком. А говорячи про показник довгострокових зобов'язань, то він збільшився на 0,065 у порівнянні з 2020 роком.

Однією з передумов ефективного використання ресурсного потенціалу є швидкість їх обертання. Здійснення виробничої діяльності призводить до необхідності розпорядження грошовими коштами на запаси, незавершене виробництво та готову продукцію.

Отже, чим коротший цикл обороту коштів, тим більш ефективною стає діяльність підприємства. Індикатори оборотності можуть бути розраховані як для загальних оборотних активів, так і для окремих їх складових. Специфічні коефіцієнти оборотності включають коефіцієнт оборотності запасів, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості тощо.

Перелік основних показників ділової активності підприємства наведено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Показники ділової активності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», за період 2020-2022 рр.

№	Показники	2020 рік на к.з.п.	2021 рік на к.з.п.	2022 рік на к.з.п.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., +/-
1	Коефіцієнт оборотності активів	0,101	0,112	0,090	-0,011
2	Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	0,723	0,698	0,565	-0,159
3	Коефіцієнт оборотності запасів	1,576	1,556	1,343	-0,233
4	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	19,681	13,684	10,290	-9,390
5	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	4,194	4,558	2,334	-1,861
6	Коефіцієнт завантаженості активів	2,466	2,242	2,771	0,306
7	Коефіцієнт завантаженості активів в обороті	0,346	0,358	0,443	0,097

Джерело: розраховано автором на основі фф.: № 1-м та № 2-м

За даними таблиці 2.11 можемо зробити висновки, що коефіцієнт оборотності активів зменшився на 0,011, що є негативним показником, який показує, що підприємство збільшило неліквідні запаси, які потребують додаткового фінансування. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів зменшився на 0,159. Коефіцієнт оборотності запасів порівняно з попереднім періодом зменшився на 0,233.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості порівняно з попереднім періодом зменшився на 9,390, а кредиторської заборгованості зменшився на 1,861. Коефіцієнти завантаженості активів та активів в обороті відносно аналізованого періоду показують негативний вплив, оскільки вони збільшуються на 0,306.

Один з найважливіших показників, що відображає остаточні фінансові результати підприємницької діяльності – це рентабельність.

При аналізі цього показника відбувається врахування складу майна компанії, в яке вкладаються капітали, а також господарських і фінансових операцій, здійснюваних підприємцем. Виявляється доцільним оцінювати рентабельність за допомогою системи показників.

Показники рентабельності належать до групи показників, які відзначаються великою змінністю з точки зору їхнього вмісту та можуть інтерпретуватися різними способами. Вони дозволяють оцінити економічну результативність діяльності.

Показники рентабельності, у порівнянні з простою прибутковістю, набагато точніше відображають фінансові досягнення підприємства.

Різноманітність таких показників визначає можливості розгляду різних напрямків для підвищення рентабельності. Відомості про розрахунок основних показників рентабельності наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Показники рентабельності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», в 2020-2022 рр., %

№	Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	+/-
1	Рентабельність продукції	164,86	159,66	129,64	-35,23
2	Рентабельність підприємства	1,13	1,26	0,00	-1,13
3	Рентабельність власного капіталу	1,22	1,35	0,80	-0,41
4	Рентабельність залученого капіталу	16,64	19,27	9,28	-7,36
5	Рентабельність необоротних активів	1,32	1,47	0,88	-0,44
6	Рентабельність оборотних активів	8,10	9,19	5,13	-2,96
7	Валова рентабельність продажу	39,34	37,37	22,86	-16,48
8	Чиста рентабельність продажу	2,80	2,78	2,05	-0,75

Джерело: розраховано авторкою на основі фінансової звітності фф.: №1 та №2

За даними таблиці 2.12 можна визначити, що рентабельність продукції скоротилась на 35,23 відсоткових пункти, а валова рентабельність продажів впала на 16,48 відсоткових пункти.

Це є результатом збільшення витрат на сировину та енергію, нестабільності на ринку, а також зростання податкового навантаження.

Ці фактори мають велике вплив на фінансовий стан підприємства і вимагають негайних заходів для відновлення його рентабельності та стійкості.

Важливо детально проаналізувати причини такого зниження рентабельності та розробити стратегії для зниження витрат і підвищення ефективності виробництва, щоб забезпечити успішну роботу підприємства в умовах постійних викликів і конкуренції на ринку.

Рентабельність продаж визначають такі чинники, як рівень цін, окрема рентабельність продажу конкретних видів товарів, структура реалізованих товарів і значення їх собівартості.

Правильний метод встановлення цін, розумна цінова стратегія та послідовне проведення докладно обґрунтованої цінової політики є ключовими факторами успішної діяльності підприємства і в багатьох аспектах визначають фінансову ефективність організації. Рентабельність власного капіталу скоротилась на 0,41 відсоткових пункти, що представляє несприятливу тенденцію через зниження рентабельності активів. Цей показник є ключовим для акціонерів та інвесторів. Рентабельність необоротних активів впала на 0,44 відсоткових пункти, а рентабельність оборотних активів – на 2,96 відсоткових пункти.

Рентабельність залученого капіталу відступила на 7,36 відсоткових пункти. В цілому, загальна рентабельність підприємства скоротилась на 1,13 відсоткових пункти. При вивченні тенденцій можна помітити, що фінансовий стан підприємства є дуже несприятливим. Аналіз динаміки рентабельності також свідчить про негативну фінансову ситуацію на підприємстві. Існує зниження у всіх показниках рентабельності, що створює серйозні виклики для стійкості та подальшого розвитку організації.

Причиною цієї негативної динаміки слугує велике масштабне вторгнення російської федерації на територію України, яке призвело до складної економічної та соціальної ситуації в країні. Внаслідок воєнного конфлікту була спостережена деструкція та пошкодження сільськогосподарської інфраструктури, забруднення земель і втрати сільськогосподарських угідь. Втрата великих територій значно вплинула на обсяги виробництва та збуту сільськогосподарської продукції. Реабілітація та відновлення інфраструктури потребують значних інвестицій та часу, що обмежує можливості підприємства на даний момент.

Враховуючи вищезазначені фактори, підприємство має здійснювати адаптацію та перегляд стратегій з метою підвищення ефективності та забезпечення сталого функціонування. Крім того, важливо активно взаємодіяти з державними органами, використовувати підтримку та стимулюючі заходи для підтримки аграрного сектору та розвитку виробничого потенціалу підприємства. Запровадження інноваційних технологій, раціональне використання ресурсів та пошук нових ринків збуту стануть ключовими чинниками для подолання викликів, пов'язаних з війною, та забезпечення успішного розвитку нашого підприємства.

Поліпшення показників ефективності фінансової складової діяльності загалом у всьому підприємстві забезпечуються рахунок поліпшення показників з окремих видам виробів. Наприклад, збільшення зростання рентабельності продажів забезпечується рахунок збільшення частки продукції з високої індивідуальної рентабельністю. Тому для того, щоб покращити фінансовий стан підприємства в цілому, необхідно досягти покращення показників щодо окремих видів виробу. З часом під впливом різних чинників відбувається зміна ціни виробу підприємства.

Основними причинами динаміки цін на продукцію є зміна конструкції виробу, збільшення вартості матеріалів, комплектуючих, витратних матеріалів, заміна дешевих комплектуючих дорожчими, збільшення транспортних витрат і т.д.

Отже, аналіз показників діяльності досліджуваного підприємства дозволяє зробити висновок про його високу прибутковість та позитивні тенденції у розвитку. Позитивні зміни в розширенні потужностей та підвищення ефективності свідчать про успішність стратегій управління. Зростання основних виробничих фондів свідчить про здатність підприємства адаптуватися до зростаючих потреб та вимог ринку. Результати аналізу рентабельності вказують на зниження в цьому напрямку, що є тривожним сигналом. Ця ситуація створює значні виклики для стійкості та подальшого розвитку господарства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Концептуальні засади створення умов для більш ефективного формування та реалізації виробничого потенціалу господарства

В сучасних умовах аграрний сектор відіграє критичну роль у забезпеченні продовольства та економічного розвитку країни. Аграрні підприємства виставлені перед великими викликами і можливостями, пов'язаними з необхідністю ефективного використання ресурсів, підвищення продуктивності та забезпечення сталого розвитку. Створення умов для більш ефективного формування та реалізації виробничого потенціалу господарства є критичним завданням для досягнення успіху в аграрній галузі.

Концептуальні засади створення таких умов вимагають комплексного підходу, що враховує не лише економічні, але й соціокультурні, екологічні та інші аспекти діяльності аграрного господарства. Взаємозв'язок між цими аспектами визначає успішність та стійкість аграрних підприємств у глобальному конкурентному середовищі.

Чинники, які викликають нестабільність, та потенційні можливості для посилення виробничого потенціалу аграрних підприємств заохочують необхідність розробки стратегії для оптимізації його використання та створення сприятливих умов для його росту (рис. 3.1).

В результаті проведених реформ в аграрному секторі економіки та переходу від планово-командної системи до ринкової, структурні зміни та інтеграція у світовий економічний простір призвели до дезінтеграційних процесів. Ці процеси спричинили руйнування виробничих відносин та зменшення виробничого потенціалу сільськогосподарської галузі.

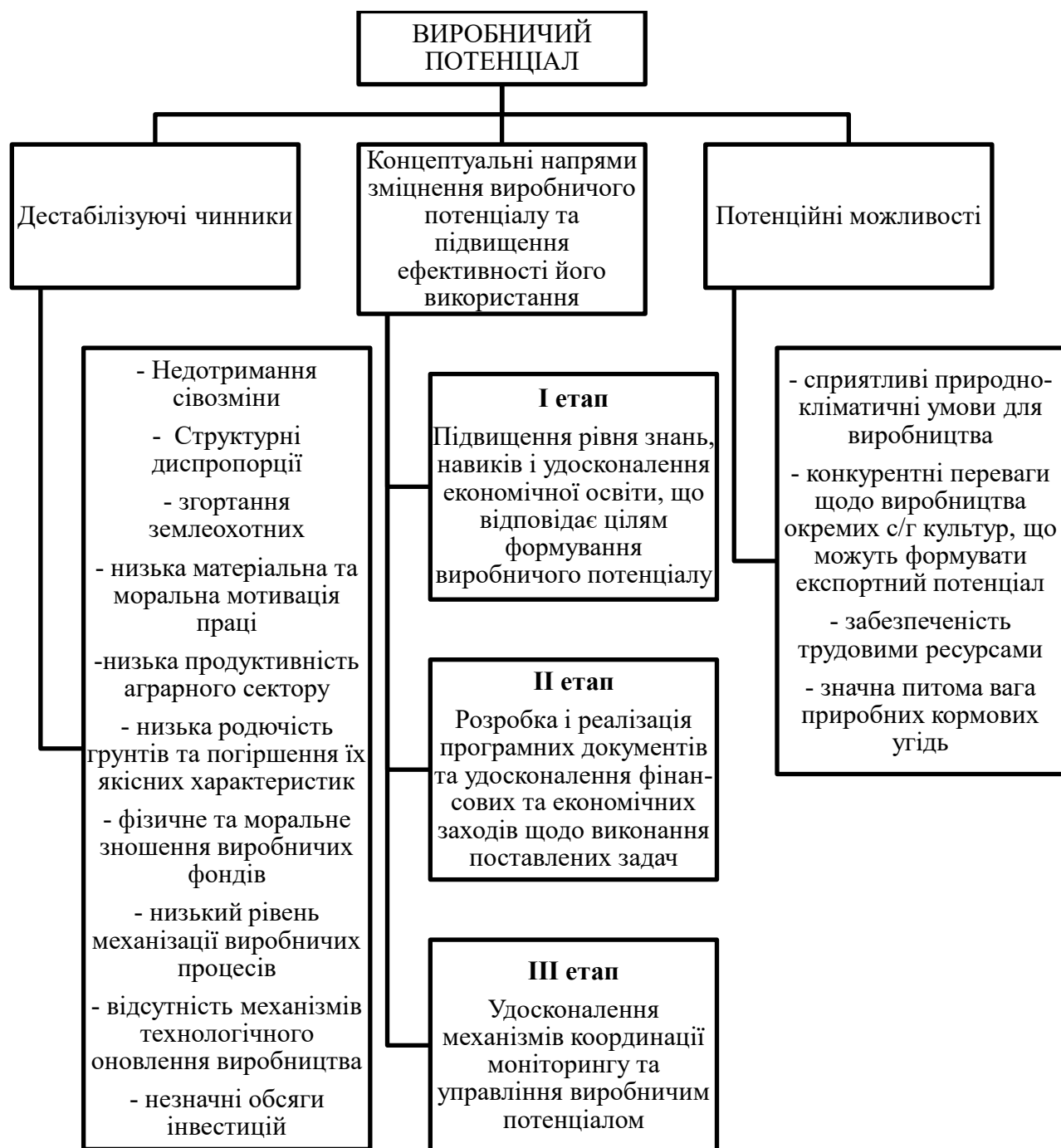


Рисунок 3.1 – Структурно-логічна модель концептуальних напрямів формування та ефективності використання виробничого потенціалу аграрних підприємств України

Джерело: сформовано авторкою на основі власних висновків за інформацією [27, 29]

В зв'язку з цим, при дослідженні концептуальних напрямів формування та ефективного використання виробничого потенціалу, основна увага повинна бути приділена удосконаленню економічного механізму реалізації виробничих відносин

між суб'єктами господарювання.

Зосередимося на аналізі найбільш актуальних стратегій, які дозволять підприємствам, зокрема і ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», досягти сталого розвитку, підвищити продуктивність та забезпечити конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Залучення новітніх технологій, вдосконалення управлінських практик, розширення ринків збуту та забезпечення сталого ведення сільськогосподарської діяльності стануть основою для ефективного формування та реалізації виробничого потенціалу господарства. Це допоможе забезпечити стабільний розвиток галузі та підвищити рівень життя населення, забезпечивши стабільні постачання якісної сільськогосподарської продукції.

Важливо розуміти, що умови для більш ефективного формування та реалізації виробничого потенціалу господарства не є статичними, а неперервно змінюються під впливом різних факторів. Зміни в законодавстві, технологічному середовищі, ринкових умовах, соціальних та екологічних вимогах створюють нові виклики та можливості для аграрних підприємств.

Серед ключових напрямків, що вимагають уваги та дослідження, можна виділити:

По-перше, для досягнення більшої ефективності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» необхідно розвивати інноваційні технології.

Інновації – це ключ до прогресу та покращення результативності. Впровадження новітніх агротехнологій, високопродуктивних гібридів та сортів рослин, сучасної сільськогосподарської техніки дозволить підвищити виробничий потенціал та ефективність.

По-друге, раціональне використання земельних ресурсів є критично важливим для ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України». Аграрне підприємство максимально ефективно використовує наявні земельні угіддя, оптимізувати розміщення посівів, впроваджувати ротаційні системи посівів та зберігати ґрунтову родючість.

Таким чином, забезпечиться стабільний зріст врожаїв та знизяться витрати.

По-третє, удосконалення управління та планування є одним з ключових елементів успішності. ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» повинне використовувати сучасні методи управління, включаючи аналітику даних, прогнозування та дотримання стандартів якості. Це допоможе забезпечити оптимальні виробничі процеси та ресурси.

По-четверте, розвиток людських ресурсів – це гарантія успіху нашого господарства. ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» повинне інвестувати у навчання та розвиток співробітників, створити мотивований та висококваліфікований колектив. Тільки таким чином, ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» зможе розвивати інтелектуальний капітал та досягати найкращих результатів.

Крім того, ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» повинне активно працювати над розширенням ринків збуту. Пошук нових партнерів та розвиток експортних можливостей допоможе забезпечити стабільний розвиток та зростання господарства.

Не менш важливим є забезпечення фінансової стабільності. ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» повинне ефективно використовувати фінансові ресурси та забезпечити їх адекватне фінансування для реалізації амбітних планів.

І, звичайно ж, діяльність ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» повинна бути екологічно відповідною. Господарство повинне зберігати природні ресурси та прагнути до досягнення екологічної сталості.

Створення умов для більш ефективного формування та реалізації виробничого потенціалу ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» – це шлях до успіху. Запровадження концептуальних засад та інновацій, раціональне використання ресурсів, розвиток людського капіталу та ефективне управління дозволить стати лідерами у сільському господарстві та забезпечити стабільний розвиток господарства.

Отже, стратегії підвищення ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств повинні базуватися переважно на управлінні формуванням їх виробничого потенціалу. Зміцнення цього потенціалу

підштовхне виробників до досягнення мети їх функціонування, що передбачає збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та покращення її якості.

Результати досліджень підтверджують, що наявний виробничий потенціал аграрного сектору може значно збільшити виробництво сільськогосподарської продукції.

Враховуючи підхід до виробничого потенціалу як складної системи економічних відносин, можна зробити висновок, що ефективність функціонування цієї системи залежить від граничної віддачі (продуктивності) найслабкішого її елемента. Такий підхід підкреслює необхідність гармонізації всіх її компонентів для досягнення бажаних результатів.

Проблема, яку ми досліджуємо, стосується виробничого потенціалу та його складових, і включає не лише вимірювання впливу факторів потенціалу, але й їх взаємозалежність. Ця проблема визначається, принаймні, двома аспектами.

З одного боку, комбінація чинників виробництва дозволяє виявити властивості, які фундаментально вивести не можна із властивостей їх складових елементів. При цьому доводиться стикатися з феноменом цілісності (інтегрованості, синергетичності), де системний ефект призводить до нових властивостей системи.

Для виробничих систем, зокрема, такою властивістю є отримання додаткового або синергетичного ефекту.

З іншого боку, будь-які зміни у діяльності підприємства повинні спрямовуватися на посилення певного чинника потенціалу, за умови обов'язкового утримання або посилення інших.

Застосовуючи методологію синергетичного підходу до аналізу поведінки складних систем, можна створити концептуальну структуру ієрархії функціонування виробничого потенціалу, яка представлена у таблиці 3.1.

Таким чином, виробничий потенціал підприємства виступає як основний елемент у концептуальній схемі системи виробничого потенціалу країни, регіону та галузі, а також у розвитку аграрного сектору та економіки взагалі.

Таблиця 3.1 – Концептуальна ієрархія системи виробничого потенціалу

Рівень ієрархії	Елементи системи виробничого потенціалу	Пріоритети розвитку виробничого потенціалу	Регулювання системи виробничого потенціалу
Система 1-го порядку – виробничий потенціал країни	Людські та фізичні ресурси, технічне оснащення	Забезпечення стійкого економічного зростання	Система індикативного планування та підтримка пріоритетів економічного розвитку Системи стимулювання інноваційного, інвестиційного, експортного розвитку
Система 2-го порядку – виробничий потенціал регіону	Людські та фізичні ресурси, технічне оснащення	Пріоритети інноваційного, інвестиційного, експортного розвитку	
Система 3-го порядку – виробничий потенціал аграрного сектора	Сільськогосподарські підприємства, робоча сила та ринковий доступ	Пріоритети аграрного розвитку	Аграрна політика
Система 4-го порядку – виробничий потенціал сільськогосподарського підприємства		Підсистема управління земельним, трудовим, матеріально-технічним потенціалом	Людський капітал, інститут багатофункціональності сільських територій, інститут власності, організаційні форми бізнесу, інституція соціуму, екологічні параметри
Виробничий потенціал	Людські ресурси	Розвиток навичок та компетенцій працівників	Система навчання та розвитку кадрів
	Фізичні ресурси	Ефективне використання природних ресурсів	Системи ефективного використання енергії та матеріалів
	Технічне оснащення	Впровадження та підтримка новітніх технологій	Системи технічного обслуговування та модернізації
Інтеграційні процеси	Ланцюг постачання	Забезпечення стійкості та надійності постачальницького ланцюга	Моніторинг та управління ланцюгом постачання
	Інноваційні партнерства	Співпраця з інноваційними партнерами для розвитку нових рішень	Система впровадження та відстеження інновацій
Взаємодія з зовнішнім середовищем	Економічні зв'язки	Розширення ринків збуту та інвестицій	Система моніторингу та аналізу економічних тенденцій
	Зовнішньоекономічні зв'язки	Регулювання та оптимізація зовнішньоекономічних зв'язків	Системи контролю та аналізу зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: сформовано авторкою на основі власних досліджень за інформацією [7, 21, 29]

На його основі інтеграційних процесів та взаємодії з зовнішнім середовищем і зовнішньоекономічних зав'язків із зарубіжними економіками система синергує сумарний економічний ефект від зовнішньої взаємодії.

Підсумовуючи, ефективне формування та реалізація виробничого потенціалу аграрного господарства є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та успішного функціонування галузі в сучасних умовах.

Для досягнення цієї мети необхідно розвивати інноваційні технології, раціонально використовувати земельні ресурси, удосконалювати управління та планування, розвивати людські ресурси, розширювати ринки збуту та забезпечувати фінансову стабільність.

Запровадження концептуальних засад та інноваційних підходів допоможе забезпечити більш ефективне функціонування ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», зростання продуктивності та збільшення виробничого потенціалу.

Кожен, працівників аграрного сектору, може сприяти досягненню цієї мети, впроваджуючи новітні технології, вдосконалюючи свої навички та дотримуючись принципів сталості та екологічної відповідальності.

Потужність ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» залежить від того, наскільки керівництво готове змінюватись та пристосовуватись до сучасних викликів.

Впроваджуючи концептуальні засади та інноваційні підходи, створяться умови для більш ефективного формування та реалізації виробничого потенціалу, ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» буде досягати сталого розвитку в галузі.

3.2 Формування складових проекту розвитку діяльності ДП «ДГІСГ Північного Сходу НААН України» шляхом модернізації виробничої бази господарювання

На основі стратегічного управління та чіткої орієнтації на досягнення довгострокових цілей, менеджмент ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» зосереджується на модернізації виробничої бази господарювання. Основною увагою є розвиток системи управління, що підтверджується встановленням чітких довгострокових цілей, спрямованих на відповідність фактичному потенціалу підприємства та формування корпоративної місії. У цьому контексті для аналізу зовнішнього середовища компанії використовуються актуальні методи, зокрема SWOT-аналіз (табл. 3.2).

Цей метод дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України».

Таблиця 3.2 – SWOT-аналіз діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»

Потенційні внутрішні сильні сторони (S)	Потенційні внутрішні слабкості (W)
1. Багаті природні мінерально-сировинні ресурси	1. Неспроможність доставити продукцію в інші області України
2. Високий контроль якості	2. Залежність від постачальників
3. Зростання оборотних коштів	3. Високі податки
4. Конкурентоспроможна цінова політика	4. Відсутність податкових пільг
5. Налагоджена збутова мережа	5. Збої в постачанні
6. Відносно невеликий штат організації.	6. Невеликий офіс.
7. Молодий і перспективний колектив.	7. Відсутність власної логістичної служби.
8. Гнучка політика керівництва.	8. Додаткові транспортні витрати.
9. Хороша репутація у клієнтів.	9. Недостатньо високий прибуток
Потенційні зовнішні сприятливі можливості (O)	Потенційні зовнішні погрози (T)
1. Підтримання системи на високому технічному рівні для забезпечення її високої надійності і конкурентно-спроможності	1. Присутність необґрунтованого політичного впливу та контролю
2. Налагодження роботи з постачальниками інших регіонів	2. Низька рентабельність
3. Випуск продукції з високою доданою вартістю, що дає можливість до більшого прибутку	3. Зростаючий конкурентний тиск.
4. Стійкий попит на продукцію	4. Скачки курсів валют
5. Вільний вхід на ринок	5. Несприятлива економічна ситуація в державі
6. Зниження цін на сировину і матеріали	6. Посилення конкуренції

Джерело: сформовано авторкою на основі інформації [28, 29]

Шляхом аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів здійснюється систематичне визначення переваг та недоліків, можливостей розвитку та потенційних загроз для підприємства.

Модернізація виробничої бази господарювання базується на цих стратегічних аналізах, дозволяючи привести управлінські рішення та стратегії до відповідності із виявленими факторами SWOT-аналізу. Це сприяє ефективному використанню сильних сторін, вирішенню слабких моментів, використанню можливостей та мінімізації загроз для досягнення оптимальних результатів у діяльності підприємства.

Аналіз внутрішнього середовища – це бізнес-аналіз функціональних областей ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» з метою визначення сильних і слабких сторін організації. Щоб отримати більш повну картину, необхідно виявити фактори навколишнього середовища, які позитивно впливають на компанію (можливості), і фактори навколишнього середовища, які мають негативний вплив на компанію (загрози). Мета компанії - вихід на регіональні ринки сусідніх областей. Для вирішення цього завдання менеджмент ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» планує зміцнити свої позиції на ринку Сумщини; вийти на більший ринок міст Чернігівщини, Полтавщини та Харківщини; отримати доступ до ринків в інших регіонах та сусідніх областях.

Загальний висновок полягає в тому, що підприємство має суттєвий потенціал і сильні сторони, такі як доступ до ресурсів, висока якість та репутація. Проте важливо звертати увагу на слабкі сторони, такі як обмежена логістика та залежність від постачальників, а також враховувати погрози, такі як політичні ризики та конкурентний тиск. Ретельне управління і стратегічне планування можуть допомогти максимально використовувати сильні сторони та вирішувати проблеми слабкостей та погроз.

Займаючись питанням інноваційної діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», можна сказати, що це важливий напрямок для досягнення покращення ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку аграрного сектору.

Інноваційна діяльність передбачає впровадження новаторських ідей, технологій, методів та рішень у сільське господарство з метою покращення якості продукції, оптимізації виробничих процесів та розв'язання викликів галузі. Ось деякі ключові аспекти, на які варто звернути увагу.

1. Дослідницька робота: Інститут веде науково-дослідну діяльність для вивчення проблем, які виникають у галузі сільського господарства та пошуку нових методів їх вирішення. Це дослідження щодо покращення врожайності, збільшення стійкості до стресових умов, використання ефективних методів захисту від хвороб та шкідників тощо.

2. Впровадження нових технологій: Інноваційна діяльність в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» передбачає застосування передових технологій в аграрному виробництві. Це використання сучасних сільськогосподарських машин та обладнання, впровадження систем точного землеробства, використання дронів для моніторингу та аналізу полів тощо.

3. Розробка нових сортів та гібридів: ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» працює над розробкою сортів рослин, які будуть максимально пристосовані до місцевих кліматичних умов та вимог ринку. Це дозволить забезпечити вищу врожайність та якість продукції.

4. Створення інноваційних продуктів: ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» розробляє нові продукти та вдосконалювати існуючі, які відповідають сучасним тенденціям споживання та мають високу додану вартість.

5. Партнерство та обмін досвідом: Співпраця з іншими дослідницькими інститутами, університетами, компаніями та фермерами сприяє обміну досвідом та інноваційними рішеннями.

6. Фінансування та підтримка: ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» залучає фінансування для реалізації інноваційних проектів через гранти, інвестиційні програми або партнерські угоди.

Здійснюючи інноваційну діяльність, ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» сприяє зміцненню позицій у галузі, підвищенню

конкурентоспроможності та вирішенню сучасних викликів, що стоять перед сільським господарством.

Сільське господарство є однією з найважливіших галузей господарства, яка забезпечує наше суспільство необхідними продуктами харчування та сировиною. ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» є визначним представником аграрного сектора, дослідником та виробником сільськогосподарської продукції в регіоні. Заснування діяльності підприємства датується 1905 роком, і протягом всього цього часу воно активно вносить свій внесок у розвиток галузі та економіки країни.

У сучасних умовах глобального ринку, що змінюється, високої конкуренції та зростаючих екологічних викликів, ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» стоїть перед складними завданнями та новими можливостями. Модернізація виробничої бази господарювання є необхідним кроком для досягнення сталого розвитку та успіху підприємства.

Цей проект розвитку діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» на засадах модернізації виробничої бази господарювання ставить перед собою амбітну мету - забезпечити підприємство збалансованим та ефективним розвитком, вдосконалити виробничі процеси, підвищити продуктивність та конкурентоспроможність, забезпечити стабільний дохід та сталість підприємства на довгострокову перспективу.

Для досягнення цих цілей, проект передбачає розгляд та обґрунтування різних складових та напрямків розвитку підприємства. Впровадження інноваційних технологій, раціональне використання земельних ресурсів, розвиток людського капіталу, розширення ринків збуту та забезпечення фінансової стабільності - це лише кілька з ключових напрямків, які будуть розглянуті та реалізовані в рамках проекту.

Запровадження концептуальних засад та інноваційних підходів, підтримка та залучення співробітників, мобілізація ресурсів та привернення інвестицій – це справжній шлях до успіху та високих досягнень.

Обґрунтування складових проекту розвитку діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» на засадах модернізації виробничої бази господарювання є критично важливим для забезпечення сталого розвитку та успішної діяльності підприємства у сучасних умовах. Модернізація виробничої бази господарювання передбачає впровадження інноваційних технологій та удосконалення виробничих процесів для підвищення ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємства.

Перша складова проекту – розвиток інфраструктури та технічної бази. Для забезпечення успішної модернізації господарства необхідно вдосконалити технічну базу та інфраструктуру. Це означає придбання сучасної сільськогосподарської техніки, яка допоможе оптимізувати виробничі процеси та підвищити продуктивність. Також необхідно модернізувати будівлі та споруди для зберігання і переробки сільськогосподарської продукції та тваринництва. Інфраструктурні зміни допоможуть забезпечити ефективну роботу господарства та збільшити його виробничий потенціал.

Друга складова проекту – впровадження інноваційних технологій. Модернізація господарства передбачає впровадження новітніх агротехнологій, які допоможуть підвищити ефективність вирощування рослин та виробництва сільськогосподарської продукції. Застосування сучасних методів землекористування, систем зрошення, розробка раціональних систем посівів та застосування мінімальних обробітків ґрунту – це лише деякі із напрямків, які допоможуть підвищити продуктивність та знизити витрати.

Третя складова – розвиток людського капіталу. Успіх господарства великою мірою залежить від кваліфікації та мотивації його співробітників. Необхідно надавати персоналу можливості професійного розвитку, навчання та підвищення кваліфікації. Розвивати системи мотивації та стимулювання працівників для досягнення кращих результатів. Компетентний та мотивований персонал - це запорука успіху господарства.

Четверта складова – диверсифікація виробництва та розширення ринків збуту. Для забезпечення сталого розвитку необхідно розглядати можливості

виращування різноманітних культур та розвитку додаткових напрямків діяльності, наприклад, переробка сільськогосподарської продукції, виробництво органічної продукції тощо. Розширення ринків збуту, залучення нових клієнтів та розвиток експортних можливостей допоможуть забезпечити стабільний розвиток господарства.

Всі ці складові проекту розвитку діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» на засадах модернізації виробничої бази господарювання сприятимуть підвищенню ефективності, конкурентоспроможності та сталості підприємства, а також дозволять досягти нових вершин у розвитку сільського господарства.

ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» є важливим гравцем в аграрному секторі та вносить вагомий внесок у розвиток галузі. Аналізуючи складові проекту розвитку на засадах модернізації виробничої бази господарювання, стає очевидним, що цей підхід є відповідним вимогам сучасного ринку та викликам господарського середовища.

Розвиток інфраструктури та технічної бази, впровадження інноваційних технологій, розвиток людського капіталу та диверсифікація виробництва та ринків збуту є ключовими складовими успішної модернізації господарства. Ці заходи спрямовані на підвищення ефективності, конкурентоспроможності та сталості підприємства.

Впровадження концептуальних засад та інноваційних підходів, спільна праця та залучення інвестицій є важливими факторами для успішної реалізації проекту. Працюючи разом, співробітники та керівництво господарства зможуть досягти стабільного та процвітаючого майбутнього для ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України».

Забезпечення сталого розвитку та успішної діяльності підприємства на основі модернізації виробничої бази господарювання відкриває шлях до нових досягнень, які можуть позитивно позначитися на аграрному ринку та забезпечать майбутнє для сільськогосподарської галузі. Для успішної реалізації проекту необхідно

залишатися відкритими до змін, інноваційними та готовими до викликів сучасності.

Таким чином, впровадження проекту розвитку діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» на засадах модернізації виробничої бази господарювання є важливим кроком до стабільного та успішного майбутнього для підприємства, галузі та країни в цілому.

3.3 Визначення ефективності реалізації виробничого потенціалу агропідприємства в нових умовах діяльності

Сучасні агропідприємства стикаються з безпрецедентними викликами та можливостями, спричиненими глибокими змінами у глобальному господарському та політичному середовищі. На тлі високої конкуренції, швидкого технологічного розвитку, змін клімату та інших факторів, ефективність реалізації виробничого потенціалу агропідприємств є вирішальним для їх успішності та стабільного розвитку.

Проте, плани та діяльність переплітаються з реальністю складної сучасності, де граничним викликом є повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України. Війна, що спалахнула, принесла трагедію та несправедливість, які впливають на всі сфери життя, включаючи сільське господарство.

Російська агресія призвела до збільшення напруги в регіоні та світі, порушивши мир та стабільність. Агропідприємства, зокрема ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», змушені працювати в умовах загрози безпеки та непередбачуваності.

У цьому контексті, місія та завдання стають більш складними та відповідальними. ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» повинне забезпечити ефективну реалізацію виробничого потенціалу, залишаючись вірним своїм цінностям та прагненням до сталого розвитку.

Несприятливі обставини навчають бути міцними та знаходити шляхи до розвитку навіть у найскладніших умовах. ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» готове до цих викликів та зобов'язане робити все можливе, щоб забезпечити ефективність реалізації свого виробничого потенціалу, попри випробування, які стали на нашому шляху.

Ефективність реалізації виробничого потенціалу ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» в нових умовах діяльності є критичним фактором для його успіху та сталого розвитку. Зміни в глобальному ринковому середовищі, економічні та технологічні трансформації, збільшення конкуренції та екологічні виклики ставлять перед агропідприємствами нові завдання та можливості.

Один із ключових аспектів ефективності полягає у раціональному використанні виробничих ресурсів. Ефективне управління сільськогосподарськими землями, використання передових агротехнологій та механізації, оптимізація використання робочої сили та матеріальних ресурсів є важливими факторами для забезпечення максимальної продуктивності та зниження виробничих витрат.

Крім того, ефективність реалізації виробничого потенціалу залежить від інноваційності та гнучкості агропідприємства. Впровадження новітніх технологій, агроінженерії, цифровізації та інших інноваційних рішень дозволяє збільшити продуктивність та покращити якість сільськогосподарської продукції. Гнучке реагування на зміни в ринкових умовах та здатність адаптуватися до нових викликів також є ключовими факторами ефективності.

Значущим аспектом ефективності є також управління ризиками. Агропідприємства повинні бути готові до непередбачуваних змін, таких як кліматичні катастрофи, хвороби рослин чи тварин, зміни валютного курсу тощо. Розробка стратегічних планів з урахуванням ризиків та використання страхування можуть допомогти знизити негативний вплив таких факторів на діяльність підприємства.

Крім того, ефективність реалізації виробничого потенціалу агропідприємства в нових умовах діяльності також залежить від його соціальної відповідальності.

Розвиток сталої та екологічно чистої сільськогосподарської продукції, дотримання вимог соціальної справедливості та рівних можливостей для працівників сприяють створенню позитивного іміджу підприємства та збільшенню його конкурентоспроможності.

Отже, ефективність реалізації виробничого потенціалу агропідприємства в нових умовах діяльності залежить від комплексного підходу та реалізації ряду ключових стратегічних напрямків. Це включає раціональне використання ресурсів, інновації та гнучкість, управління ризиками та соціальну відповідальність. Тільки завдяки цим зусиллям агропідприємства зможуть досягти високої ефективності своєї діяльності та стати успішними у складних умовах сучасного господарського середовища.

Отже, ефективність реалізації виробничого потенціалу агропідприємства в нових умовах діяльності є критичним фактором для його успіху, стабільного розвитку та відповідності сучасним викликам. ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» не стало винятком і стикається з численними викликами, зокрема зовнішніми умовами, такими, як воєнний конфлікт та його наслідки.

Світова нестабільність, зміни клімату, технологічний розвиток та економічні трансформації змусили переосмислити стратегії та підходи. Ми розуміємо, що ефективна реалізація виробничого потенціалу в умовах кризи вимагає комплексного підходу та врахування різноманітних аспектів.

Раціональне використання ресурсів, впровадження інновацій, гнучкість у реагуванні на зміни, ефективне управління ризиками та соціальна відповідальність - ці напрямки виявились ключовими у процесі забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності.

Під час оновлення виробничої бази управління господарством, важливо реалізувати потенціал агропідприємства ефективно в нових умовах. Аналіз інноваційного потенціалу підприємства передбачає оцінку різних ресурсів - людських, інтелектуальних, фінансових, матеріальних, інфраструктурних та додаткових, які сприяють підвищенню результатів інноваційної діяльності.

Фінансова стабільність підприємства відіграє ключову роль у впровадженні інновацій.

Ресурси, які були визначені, становлять складну систему вимог для стратегічного планування інноваційної діяльності підприємства. Ці ресурси мають свої унікальні особливості, включаючи спрямованість, комплексність, цілісність, урахування ресурсів у конкретних ситуаціях, забезпечення синергетичного ефекту від інновацій, капіталовідтворюючий характер, активність, ієрархічний розподіл прибутку, колективний характер управлінських рішень, мотиваційний аспект, прогресивність виробничо-технологічної бази, позитивний вплив на ефективність господарської діяльності та моніторинг умов для інновацій.

Також нами пропонується впровадження інтенсифікація в сільському господарстві - це комплекс заходів, спрямованих на підвищення продуктивності та ефективності виробництва, не розширюючи при цьому виробничих площ. Цей процес включає в себе використання передових технологій та сучасних підходів, спрямованих на оптимізацію виробничих процесів та максимізацію врожайності.

Одним із ключових аспектів інтенсифікації є використання сучасних сортів та гібридів рослин, які володіють покращеними характеристиками, такими як вищий врожай, стійкість до хвороб та шкідників. Також, важливим елементом є механізація та автоматизація сільськогосподарських операцій, що дозволяє збільшити продуктивність та точність виконання робіт.

Ефективність інтенсифікації підвищується за рахунок вдосконалення систем поливу, що дозволяє раціонально використовувати водні ресурси, та застосування новітніх методів обробітку ґрунту, що сприяє максимальному збереженню родючості ґрунту.

Сучасні методи управління та використання новітніх технологій вирощування дозволяють точно контролювати всі аспекти виробництва та максимізувати його результативність. Використання екологічно чистих методів та органічних підходів вирощування стає не тільки тенденцією, але й стратегічним напрямом для досягнення більш стійкого та ефективного сільськогосподарського виробництва.

Інтенсифікація - це не просто збільшення обсягів виробництва, але й поглиблення розуміння та використання природних ресурсів, впровадження сучасних інновацій для створення стійких та конкурентоспроможних моделей сільського господарства.

Для кожного управлінського рішення, спрямованого на підвищення ефективності підприємства, необхідні ресурси, які представлені у вартісному виразі в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Ресурси для впровадження інноваційних заходів в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»

Зміст управлінського рішення	Джерело ресурсів	Сума, тис. грн.
Введення нової технології інтенсифікації та встановлення нового обладнання	Довгострокові кредити	54,814
Встановлення обладнання з використанням нової технології	Нерозподілений прибуток	84,63
Встановлення нового обладнання	Нерозподілений прибуток	48,70
Введення нових автоматизованих систем	Нерозподілений прибуток	30,49
Разом:		248,63

Джерело: сформовано авторкою на основі висновків за відкритими даними [22, 29]

Потреба в додаткових ресурсах для впровадження нової технології інтенсифікації включає вартість обладнання двох установок, що становить 44,93 тис. грн., плюс сума відсотків при виплаті кредиту у розмірі 9,884 тис. грн.

Це призводить до загальної додаткової потреби у ресурсах на рівень: $44,93 + 9,884 = 54,814$ тис. грн.

У контексті зменшення витрат при застосуванні нової технології, це означає наступне – формули (3.1-3.2):

$$(20 - 0,25) \times 335,0 = 6,616 \text{ т/т} \times 8866,7 \text{ грн.} = 58,66 \text{ тис. грн.} \quad (3.1)$$

$$(1,49 - 0,495) \times 335,0 = 335 \text{ м}^3/\text{т} \times 0.153 \text{ грн.} = 5,12 \text{ тис. грн.} \quad (3.2)$$

Загальна сума скорочення витрат складає – формула (3.3):

$$58,660 + 5,120 = 63,780 \text{ тис. грн.} \quad (3.3)$$

Обсяги виробництва якісної продукції обчислюються за формулою (3.4):

$$(1823 - 1794,5) \times 335,0 = 9,54 \text{ тис. грн.} \quad (3.4)$$

В даному розрахунку 1 823 грн. відображає ціну однієї умовної тони після впровадження новітньої технології у виробничий процес.

В свою чергу, 1 794,5 грн. відображає ціну однієї тони до впровадження даного заходу.

Отже, економічний приріст від впровадження становитиме – формула (3.5):

$$Е_{\text{еф}} = 9,54 - 54,81 + 67,78 = 22,51 \text{ тис. грн.} \quad (3.5)$$

Придбане обладнання буде використане для впровадження нової технології.

Сума додаткових витрат для цього складає вартість нового обладнання і його наладка – 72,293 тис. грн.

Використання допоміжних матеріалів оцінюється за формулою (3.6):

$$80 \times 1,11 \times 684,6 / 100 = 6,07 \text{ тис. грн.} \quad (3.6)$$

де 1,11 – витрати матеріалу на одну тону продукції.

Витрати на додаткову електричну енергію становлять – формула (3.7):

$$335 \times 0,12 \times 0,156 = 6,27 \text{ тис. грн.,} \quad (3.7)$$

де 0,12 – витрати електричної енергії на обробку однієї умовної тони, тис. кВт.год.,

0,156 – тариф на одну кВт.год, грн.

Отже, сума витрат на обробку 335 т. умовної продукції при застосуванні нової технології становитиме – формула (3.8):

$$72,293 + 6,07 + 6,27 = 84,63 \text{ тис. грн.} \quad (3.8)$$

Після впровадження нових заходів обсяг реалізації продукції збільшився – формула (3.9):

$$(335 \times 1823) - (230 \times 1794,5) = 197,97 \text{ тис. грн.} \quad (3.9)$$

В даному виразі 335 та 230 представляють випуск продукції після та до впровадження відповідно, а 1794,5 тис. грн. – це ціна однієї умовної тони сільськогосподарської продукції до впровадження заходу, в гривнях за тону, а 1823,0 тис. грн. – це ціна однієї умовної тони сільськогосподарської продукції після впровадження заходу, також у гривнях за тону.

Отже, економічний приріст від впровадження становить – формула (3.10):

$$Е_{\text{еф}} = 197,9 - 84,63 = 113,27 \text{ тис. грн.} \quad (3.10)$$

При розвитку заготівельного виробництва на підприємстві було внесено нове обладнання вартістю 42,2 тис. грн., включаючи встановлення.

Разом з цим, враховуючи заробітну плату робітників та додаткові витрати на електроенергію (42 тис. кВт/год), було здійснено наступні економічні витрати:

- Економія на заробітній платі внаслідок скорочення робочого часу 2 x 2880 годин на рік на рівні 69,12 тис. грн.
- Зменшення нарахунків на заробітну плату: $69,12 \times 0,37 = 25,57$ тис. грн.
- Використання додаткової електроенергії: $42 \times 0,157 = 6,59$ тис. грн.

Отже, загальна сума ресурсів, витрачених на цей захід, складає 48,89 тис. грн. ($42,2 + 6,59 = 48,89$).

Економічний ефект (Ееф) від впровадження цього заходу дорівнює – формула (3.11):

$$69,12 + 25,57 - 48,89 = 45,8 \text{ тис. грн.} \quad (3.11)$$

Також, потрібно 60,49 тисяч гривень додаткових ресурсів для впровадження автоматизованих систем управління обладнанням та контролю параметрів технологічного процесу.

Це включає в себе придбання обладнання для автоматизованого регулювання, програмне забезпечення та навчання персоналу.

Результатом впровадження є зменшення витрат на 13,762 тис. грн.

Витрати на електричну енергію складають – формула (3.12):

$$335 \times 120,1 \times 0,157 = 5,939 \text{ тис. грн.}, \quad (3.12)$$

де 120,1 – це витрати електроенергії на обробку однієї тони сільськогосподарської продукції, кВт-г/т.

Витрати на відходи складають – формула (3.13):

$$1662,59 \times 0,012 \times 3357,822 \text{ тис. грн.}, \quad (3.13)$$

де 1662,59 тис. грн – виробнича собівартість однієї тони с/г продукції;
0,012 - коефіцієнт рекламації.

Після впровадження заходів збільшення обсягу виробництва становить 153,286 тисяч гривень прибутку.

При економічному ефекті після заходу порядок розрахунку виглядає наступним чином – формула (3.14):

$$Ееф = 153,286 + 131,76 - 60,49 = 106,65 \text{ тис. грн.} \quad (3.14)$$

Результати розрахунків наведені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Результати розрахунку економічного ефекту від впровадження заходів в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»

Організаційно-технічні заходи	Результат, тис. грн.	Витрати, тис. грн.	Економічна ефективність, тис. грн.
Введення нової технології інтенсифікації	77,32	54,81	22,51
Встановлення нового обладнання з використанням нової технології	197,90	84,63	113,27
Встановлення обладнання	94,50	48,70	45,8
Введення автоматизованих систем	167,04	60,49	106,65
Разом	537,12	248,63	288,23

Джерело: сформовано авторкою за результатами проведених вище розрахунків

Після ретельного економічного обґрунтування необхідності впровадження передових інноваційних технологій ми спостерігаємо позитивні зміни в обсягах виробництва якісної продукції, яка з легкістю може конкурувати на ринку.

Цей обсяг збільшився на 537,12 тисяч гривень. Для втілення таких стратегічних рішень, як і для виробництва нових товарів, збільшилися витрати на 248,63 тисяч гривень, а зменшення кількості працівників призвело до збереження 94,67 тисяч гривень щорічно.

Такі зміни сприяють підвищенню якості продукції на підприємстві, розширенню її асортименту, підвищенню продуктивності праці та конкурентоспроможності.

Загальний економічний ефект від впровадження цих заходів становить 288,23 тис. грн.

Після впровадження управлінських рішень щодо інноваційних технологій на окремих виробничих ділянках підприємства, техніко-економічні показники покращуються. Це супроводжується змінами в асортименті продукції, підвищенням якості та конкурентоспроможності продукції, що дозволяє підприємству збільшити кількість споживачів цих товарів.

Також, відбувається оновлення виробничих активів, а вартість високопродуктивного обладнання становить 20108,83 тисяч гривень.

Нові технології, впроваджені в процес виробництва, збільшують додатковий обсяг продукції, але при цьому вони допомагають зменшити витрати на 172,23 тисяч гривень.

Використання автоматизованих систем призводить до підвищення використання робочого часу (на 25,1%), економного використання матеріалів та сировини, зменшення кількості браку на 1,2% і збільшення кількості робочих місць.

Впровадження передових технологій дозволяє покращити екологічні умови, оскільки спостерігається зменшення викидів.

Ці інноваційні технології призведуть до змін у техніко-економічних показниках діяльності підприємства. Збільшиться обсяг виробництва товарної продукції, а витрати на виробництво зменшаться. Використання сучасного обладнання підвищить вартість виробничих засобів підприємства, що в свою чергу призведе до підвищення ефективності фондів.

Ці нововведення призведуть до додаткового прибутку для підприємства, що сприятиме підвищенню рентабельності виробництва.

Умови ринків споживання продукції залишаються важливими у випадку успішного впровадження інноваційних технологій на підприємстві, і такий поступ дозволить підприємству покращити економічні показники протягом наступних п'яти років.

ВИСНОВКИ

Підвищення ефективності формування та використання виробничого потенціалу аграрного підприємства є критичним фактором для досягнення сталого розвитку, конкурентоспроможності та успіху у сучасних умовах господарювання. Зважаючи на глибокі зміни в економічному, соціальному та екологічному середовищі, агропідприємства мають зосередитися на інноваціях, ефективному управлінні ресурсами та збалансованому стратегічному плануванні.

Рациональне використання земельних та природних ресурсів, впровадження сучасних технологій, інформаційні рішення та ефективне управління персоналом становлять основу успішної реалізації виробничого потенціалу аграрних підприємств. Комплексний підхід, спрямований на оптимізацію виробничих процесів, забезпечує ефективну взаємодію між всіма ланками виробництва та допомагає досягти високої продуктивності та якості продукції.

Особлива увага до впровадження інновацій та вдосконалення технологій є ключовим для забезпечення стійкого розвитку аграрних підприємств. Використання сучасних агротехнологій, автоматизація виробничих процесів та впровадження цифрових рішень покращують ефективність та ефективність виробництва, а також зменшують негативний вплив на довкілля.

Сприяння сталому використанню ресурсів, збереження біорізноманіття та захист екосистем стають необхідними умовами для успішної діяльності агропідприємства в умовах змін клімату та екологічних викликів. Ефективне управління водними ресурсами, земельними площами та органічними добривами сприяє збереженню природних ресурсів та забезпечує сталість виробництва на довгострокову перспективу.

Загальна ефективність формування та використання виробничого потенціалу аграрних підприємств безпосередньо впливає на сталість, прибутковість та конкурентоспроможність галузі сільського господарства в цілому. Оптимізація процесів та застосування сучасних методів дозволяють агропідприємствам

пристосуватися до змін у господарському середовищі, а також ефективно впливати на розвиток галузі.

Таким чином, розвиток та використання виробничого потенціалу аграрних підприємств стає важливим і актуальним завданням у сучасних умовах. Забезпечення сталого розвитку, впровадження інновацій та ефективного управління ресурсами мають позитивний вплив на економічний розвиток галузі сільського господарства, підвищують рівень життя сільського населення та забезпечують стабільний внесок у розвиток національної економіки.

Управління та впровадження інноваційного процесу спрямовані на підвищення технологічних та економічних показників виробництва на підприємстві. Ефективність функціонування підприємства визначається управлінськими рішеннями, які повинні відповідати сучасним умовам ринку.

Основні напрями розвитку виробництва на підприємстві включають розробку довгострокових інноваційних проектів, автоматизацію виробничих процесів для поліпшення умов праці та оптимізації використання обладнання, поліпшення екологічних умов, розширення асортименту продукції, підвищення продуктивності виробничих засобів, зниження витрат на виробництво, підвищення якості продукції для підвищення конкурентоспроможності.

Підприємство розробило організаційно-технічні заходи, що дозволили вирішити проблеми з встановленням та обслуговуванням нового обладнання. Як результат, обсяг виробництва збільшився, а витрати скоротилися.

Також було зменшено втрати робочого часу та кількість відходів.

Впровадження нових технологій та обладнання призвело до зростання вартості виробничих активів, що сприяло підвищенню фондовіддачі.

На основі проведеного аналізу, використання нових і більш продуктивних сортів виявилось ключовим чинником у підвищенні ефективності виробництва.

Це призвело до збільшення обсягів виробництва продукції, а також сприяло отриманню додаткового економічного ефекту для підприємства.

Крім того, варто відзначити, що вдосконалення сортів дозволило знизити виробничу собівартість та оптимізувати витрати на придбання насіннєвого

матеріалу. Це зумовило позитивний вплив на фінансові показники підприємства від часткової заміни сортів та гібридів зернових та зернобобових у зазначений період.

Крім використання нових сортів, досягнення більшого економічного ефекту також залежить від підвищення продуктивності праці.

Це означає не лише оптимізацію витрат на працю, а й застосування різноманітних мотиваційних засобів для працівників, що може призвести до подальшого зростання продуктивності та зменшення витрат на виробництво.

Таким чином, впровадження інноваційних технологій у виробництво сприятиме поліпшенню економічних показників підприємства протягом наступних років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Талах Т. А. Особливості методики аналізу ефективності використання виробничого потенціалу підприємства. *Економічний форум*. 2017. № 1. С. 173-178.
2. Карась Ю. Теоретичний зміст поняття «виробничий потенціал» аграрного підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-27>.
3. Гнат'єва Т. М., Лівінський Т. М. Методологічне забезпечення виробничого потенціалу підприємств аграрного виробництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 5. С. 25-31.
4. Амосов О. Ю. Формування потенціалу підприємства: організаційний та управлінський аспект. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 12. С. 337- 340.
5. Арєф'єва О. В. Економічні засади формування потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2018. № 7 (85). С. 71-76.
6. Рзаєва Т. Г., Римарчук Р. В. Виробничий потенціал підприємства та аналітичне обґрунтування напрямів його дослідження. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 4. С. 226-231.
7. Березін О. В. Завдання та механізм оптимізації структури потенціалу підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка. Частина II: зб. наук. пр.* 2018. № 4 (40). С. 20-28.
8. Черевко В.Д., Накісько О.В., Руденко С.В. Типологія та імплементація методичних підходів до оцінки виробничого потенціалу аграрних підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. № 1. С. 28-33.
9. Бузько І. Р. Стратегічний потенціал і формування пріоритетів у розвитку підприємства: монографія. Алчевськ: ДГМІ, 2018. 216 с.
10. Воронкова А. Е. Потенціал підприємства як основа його довгострокового розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 4 (94). С. 77-82.
11. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування і оцінка. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 325 с.

12. Бова Т. В. Оцінка ефективності використання виробничого потенціалу сучасних промислових підприємств. *Економічний простір*. 2018. № 72/2. С. 66-72.
13. Бойківська Г. М. Теоретичні засади формування та використання виробничого потенціалу підприємств. *Вісник Мукачівського державного університету*. 2016. Випуск № 3. С. 140-146.
14. Гаєвська Л. М. Виробничий потенціал – основа розвитку підприємства. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2016. № 1 (55). С. 184-185.
15. Захаренко М.М. Теоретичні засади управління виробничим потенціалом підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 23. С. 59-65.
16. Круш П.В. Система управління виробничим потенціалом підприємства в сучасних умовах. *Підприємництво та інновації*. 2015. № 1. С. 75-83.
17. Левченко Ю.Г., Ратушняк Ю.Ю. Теоретичні основи формування та використання виробничого потенціалу підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 12. С. 623-626.
18. Горяча О.Л. Підходи до визначення оцінки виробничого потенціалу промислових підприємств. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2012. № 2 (18). С. 65-69.
19. Олійник Т. І., Косенко А. О. Управління виробничим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: DOI: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=835212>.
20. Руденко С. В. Виробничий потенціал аграрного підприємства: економічна сутність та роль у формуванні економічного потенціалу. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2016. Вип. 172. С. 164-175.
21. Федонін О. С., Рєпіна І.М. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. 2-ге вид., без змін. Київ: КНЕУ, 2016. 316 с.
22. Ermakov, O. U., Velichko, O. V., Bohach, L. V., & Nahornyi, V. V. To question of estimation of production potential of agricultural enterprises. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(26), 162-168. URL: DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.144373>.

23. Onegina V., Megits N., Antoshchenkova V., Boblovskiy O. Outcome of capital investment on labor productivity in agriculture sector of Ukraine. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*, 7(1), P. 12-25.

24. Sustainable Development Goals in agriculture and responsible investment: A comparative study of the Czech Republic and Ukraine / Alex Plastun, Inna Makarenko, Tetiana Grabovska, Ricardo Situmeang, Serhii Bashlai. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19(2). P. 65-76.

25. Bakushevych I. Goshchynska D., Martyniak I. Decentralization and Innovative Entrepreneurial Ecosystem development for the EU-Ukraine Cross-border Cooperation. The Balanced Development of National Economy Under the Conditions of Modern World Transformation: Monograph. Daugavpils, 2019. pp.139-152.

26. Башлай С. В., Стрельнік О. А. Фактори формування ресурсного потенціалу фермерських господарств України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 10. С. 24-27. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.10.6>.

27. Микитенко М. Є. Сучасні підходи до визначення ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного підприємництва. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору»*. Полтава. 2023. С. 217-220.

28. Микитенко М. Є. Підходи до визначення виробничого потенціалу аграрного підприємства *Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ* (25-28 квітня 2023 р.). Суми, 2023. С. 404.

29. Інститут сільського господарства Північного Сходу Національної академії аграрних наук України. Офіційний Веб-сайт. URL: <https://www.isgps.pp.ua/> (дата звернення 23.07.2023)